

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 50 motionsyrkanden från den allmänna motions-tiden 1998 om olika socialtjänstfrågor. Utskottet avstyrker samtliga motions-yrkanden. I betänkandet finns 23 reservationer och ett särskilt yttrande.

Motioner om vård av narkotikamissbrukare behandlas i utskottets betän-kande 1998/99:SoU4 Narkotikapolitik.

Motionerna

1998/99:So207 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att följa effekterna av ändringarna i 6 § socialtjänstlagen.

1998/99:So223 av Ulf Kristersson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utgångspunkterna för socialtjänsten,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om inrättande av en nationell kommission för att bryta bidragsberoende och segregation i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär utredning om socialbidragen som ge-nerellt stöd i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skatternas betydelse för socialbidragsberoendet,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riksnorm för socialbidragen,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkorat bistånd i enlighet med vad som anförts i motionen,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om möjlighet för kommuner-na att ersätta korttida socialbidrag med lån i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:So228 av Ulf Kristersson m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att stärka familjen,

6. att riksdagen beslutar ändra lagen om vård av missbrukare i enlighet med vad som anförts i motionen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anlåtande av ideella organisationer i vårdarbetet.

1998/99:So255 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten att kunna överklaga beslut om missbrukarvård.

1998/99:So258 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för unga missbrukare,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kvinnors och mäns missbruk och behovet av ökad kunskap,

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen så att missbrukare får rätt att överklaga avslag på vård och behandling genom förvaltningsbesvär.

1998/99:So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppgift att se över besvärsrätten enligt vad i motionen anförts om utökad besvär rätt för bistånd enligt socialtjänstlagen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till funktionshindrade att barn får samma stöd före som efter tolv års ålder,

3. att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppgift att komma med förslag om hur kostnaden för socialt ekonomiskt bistånd kan delas mellan stat och kommun,

4. att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv utreder borttagandet av arbetsplikten ur socialtjänstlagen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barns bästa,

6. att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utvärdera hur de senaste ändringarna i socialtjänstlagen påverkat kommunerna när det gäller biståndsbedömningen.

1998/99:So280 av Elisabeth Fleetwood och Maud Ekendahl (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts om kvinnojourernas fortlevnad samt behovet av deras samhälleliga insatser i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:So282 av Marie Engström m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn.

1998/99:So292 av Johan Pehrson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rekommendationer till kommunerna angående regler för extraarbetande ungdomar till socialbidragstagande föräldrar.

1998/99:So298 av Göran Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om transfereringar relaterade till civilstånd.

1998/99:So308 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att legitimation införs för socionomer.

1998/99:So324 av Margareta Viklund (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning med uppdrag att upprätta en handlingsplan med konkreta åtgärder för att minska kvinnomisshandeln och då ta till vara kvinnojourernas samlade erfarenheter.

1998/99:So337 av Ulla Wester (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kvalitetssäkra det sociala arbetet genom införande av statlig legitimation.

1998/99:So362 av Yilmaz Kerimo och Eva Arvidsson (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om låginkomsttagares och barnfamiljers levnadssituation.

1998/99:So363 av Yilmaz Kerimo (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändrad lagstiftning som innebär möjlighet att överklaga beslut jämlikt 6 g § SoL enligt förvaltningsbesvär.

1998/99:So373 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om villkorade socialbidrag för ungdomar.

1998/99:So376 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) vari yrkas

15. att riksdagen beslutar att till 6 f § socialtjänstlagen lägga orden ”personligt stöd”.

1998/99:So378 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunala projekt och utvecklingsinsatser för att stödja ensamstående föräldrar med anledning av kommunernas skyldigheter att efterleva barnkonventionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att som förebyggande insats initiera gruppverksamheter för unga, lågutbildade, arbetslösa mödrar till hjälp för återuppbyggnad av självförtroende och att utarbeta individuella framtidsplaner där studie- och yrkesinriktning ingår.

1998/99:So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att de aviserade höjningarna av barnbidraget kommer alla barn till del.

1998/99:So381 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av de ideella hjälporganisationernas verksamhet.

1998/99:So396 av Mariann Ytterberg och Berndt Ekholm (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alternativa behandlingsmetoder.

1998/99:So404 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen enligt vad som anförts i motionen.

1998/99:So425 av Ulf Kristersson m.fl. (m) vari yrkas

7. att riksdagen beslutar komplettera 6 § socialtjänstlagen med en skrivning om avlösning i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten till psykoterapi för våldtagna och misshandlade kvinnor.

1998/99:So465 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen bör föreslå åtgärder som ökar rättssäkerheten för personer som är i behov av annat bistånd såsom det definierades före ändringen av biståndsreglerna,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avsikten med insatsen hjälp i hemmet, 6 § socialtjänstlagen, är att den skall kunna utformas på olika vis beroende av enskilda behov.

1998/99:So466 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunernas syn på kvinnojourerna,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillvaratagande av kvinnojourernas kunskaper,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gratis vård och terapi till misshandlade och våldtagna kvinnor.

1998/99:Ju507 av Christina Axelsson och Cinnika Beiming (s) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utbilda anställda inom socialvården i provtagning och analys av urinprov.

1998/99:Ju911 av Siw Persson m.fl. (fp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utvärdering, utifrån frekvensen av återfall i brott, av socialtjänstens insatser för de ungdomar som dömts till vård inom socialtjänsten.

1998/99:Ub453 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

18. att riksdagen beslutar om sådan ändring av 6 c § socialtjänstlagen (1980:620) att studerande inte omfattas av kravet på att delta i anvisad praktik.

1998/99:A291 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändringar av socialtjänstlagen så att socialbidrag och arbetslöshetsunderstöd inte skall kunna villkoras av deltagande i praktik eller kompetenshöjande verksamhet.

1998/99:A802 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om högskattesystemets effekter vad gäller bidragsberoende.

Utskottet

Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten, m.m.

Motionerna

I motion So223 av Ulf Kristersson m.fl. (m) begärs tillkännagivanden till regeringen om vad i motionen anförts om utgångspunkterna för socialtjänsten (*yrkande 1*) och om skatternas betydelse för socialbidragsberoendet (*yrkande 4*). Motionärerna yrkar vidare att riksdagen hos regeringen begär dels förslag om inrättande av en nationell kommission för att bryta bidragsberoende och segregation (*yrkande 2*), dels en utredning om socialbidragen som generellt stöd (*yrkande 3*). Motionärerna har den grundläggande uppfattningen att socialtjänstlagen skall vara ett stöd och komplement till enskilda individers självklara ansvar och till de naturliga nätverk som skapas av familj, vänner, arbetskollegor och grannar. Socialtjänstlagen skall aktivera i stället för att passivisera, anför det. Enligt motionärerna har det svenska samhället alltför länge byggts efter principen att medborgarna via skattsedeln kan köpa sig fria från ansvar för sin egen och andras situation. När den offentliga ekonomin sedan sviktar blir de människor som förlitat sig på de offentliga systemen de mest sårbara. Motionärerna ser det som ett egenvärde att hushåll kan leva på den egna lönen. Det svindlande höga skattetrycket har dock medfört att allt fler svenskar blivit beroende av ekonomiskt stöd för att klara sig när skatten är betald. En naturlig princip borde enligt motionärerna vara att den som betalar skatt inte samtidigt skall behöva bidrag och att den som kvitterar ut bidrag inte skall behöva betala skatt. Motionärerna anför att de som av olika orsaker inte kan försörja sig eller av annan anledning behöver samhällets stöd och hjälp ovillkorligen skall garanteras detta men att den som både kan och vill försörja sig själv inte bör bli föremål för samma omsorg som den lilla grupp människor som kan behöva gemensamt stöd. Socialbidraget skall enligt motionärerna vara ett yttersta skyddsnät, som ingående prövas från fall till fall, och skall inte jämföras med en generell socialförsäkring. I dagens läge är risken överhängande för en generalisering av det ekonomiska biståndet. Inte minst vissa invandrargrupper och ungdomar som aldrig kommit in på arbetsmarknaden riskerar att fastna i ett långvarigt socialbidragsberoende. Särskilt tydligt är detta i vissa hårt segregerade förortsområden. Ett ökat bidragsberoende och en ökad segregation medför en växande social desperation och innebär ett hot mot hela det svenska samhällets välstånd. Motionärerna anser att regeringen snarast möjligt bör tillsätta en kommission med uppdrag att föreslå förändringar som kan bryta bidragsberoende och segregation. Sverige måste skapa radikalt bättre förutsättningar för arbete och ansvarstagande, anför det i motionen.

I motion A802 av Carl Bildt m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om högskattesystemets effekter vad gäller bidragsberoende (*yrkande 10*). Motion-

ärerna anför att skatterna utgör hushållens absolut största utgift och att allt fler tvingas in i bidragsberoende. Enligt motionärerna har de höga skatterna blivit ett hot mot den personliga välfärden.

I *motion So228 av Ulf Kristersson m.fl. (m)* begärs att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att stärka familjen (*yrkande 3*). Enligt motionärerna måste det vara möjligt för föräldrar att ge sina barn den kärlek, omtanke, stöd och ledning som varje barn har rätt till och som leder till att barnen växer upp till trygga och harmoniska människor. Motionärerna vill i sammanhanget framhålla det tankemönster som enligt dem är alltför utbrett i landet, nämligen att någon annan tar över ansvaret i och med att skatten är betald.

I *motion So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppgift att komma med förslag om hur kostnaden för socialt ekonomiskt bistånd kan delas mellan stat och kommun (*yrkande 3*). Motionärerna anser att kostnaderna för socialbidragen på sikt bör delas lika mellan kommunerna och staten. Kostnaderna för socialbidragen riskerar alltid att öka i tider med lågkonjunktur, hög arbetslöshet eller kraftig regional obalans. Eftersom det är staten som har de främsta politiska redskapen för att bedriva både konjunkturpolitik, sysselsättningspolitik och regionalpolitik är det enligt motionärernas mening viktigt att staten tar en del av kostnaden för socialbidragen. Samtidigt är det viktigt att kommunerna har kvar ett ekonomiskt incitament för att aktivt arbeta med att minska socialbidragskostnaderna och att skapa möjlighet för människor till egen försörjning, anför det. Överflyttningen av kostnadsansvaret, som skall vara kostnadsneutral, kan lösas genom att generella statsbidrag till kommunerna minskas i motsvarande mån. Motionärerna framhåller vikten av att finansieringsprincipen upprätthålls och att kommunerna kompenseras för varje ändring som kan medföra en merkostnad.

Bakgrund och tidigare behandling

I *betänkande 1996/97:SoU18* behandlade utskottet regeringens proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen jämte ett flertal motioner, bl.a. en motion från Moderata samlingspartiet med i huvudsak samma innehåll som den nu aktuella motionen So223 yrkandena 1, 3 och 4. I betänkandet ges i avsnittet Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten (s. 12–17) en redogörelse av grundtankarna bakom socialtjänstreformen år 1980, de utvecklingstendenser i samhället som regeringen enligt proposition 1996/97:124 ansåg vara av betydelse för socialtjänstens framtida roll och uppgifter samt de överväganden som låg till grund för de i propositionen föreslagna ändringarna i socialtjänstlagen. Utskottet avstyrkte samtliga motionsyrkanden under avsnittet med bl.a. följande motivering (s. 20–23):

Socialtjänsten är en central del i samhällets välfärdssystem.

De övergripande målen och grundläggande värderingarna för samhällets socialtjänst – demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet – anges i socialtjänstlagens inledande paragraf. Enligt portalparagrafen skall socialtjänsten, på demokratins och solidaritetens grund, främja människornas ekonomiska

och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation skall socialtjänsten inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Socialtjänsten skall med andra ord inte inriktas på att ta över den enskildes ansvar utan på att frigöra och utveckla den enskildes egna resurser. Verksamheten skall vidare bygga på respekt för människornas självbestämmande och integritet.

De övergripande målen utgör grunden för delmålen för de olika målgrupper och verksamheter som anges i lagen.

Socialtjänstlagen ger enligt utskottet uttryck för en positiv tilltro till den enskildes egen förmåga och vilja att påverka sin situation. I likhet med regeringen anser utskottet att de övergripande målen och grundläggande värderingarna för all verksamhet inom socialtjänsten skall ligga fast. Portalparagrafen bör dock som regeringen föreslår kompletteras med en bestämmelse som syftar till att stärka barnens ställning inom socialtjänsten. Denna fråga behandlas närmare i ett särskilt avsnitt i betänkandet.

Enligt utskottets mening finns det i dag inte heller något skäl att göra avsteg från de principer som enligt förarbetena till socialtjänstlagen skall vara vägledande för det individinriktade arbetet inom socialtjänsten. En vägledande princip är att verksamheten skall präglas av en helhetssyn i stället för symtomtänkande. Detta innebär bl.a. att en enskilds eller en grupp sociala situation och de problem han eller gruppen har skall ses i förhållande till hela den sociala miljön. Inte bara familjen och närmiljön hör hit utan också den enskildes förhållanden i vidare mening. Det rör bl.a. frågor om möjlighet att få arbete och bostad och att undvika utslagning, segregation och fattigdom. Helhetssynen förutsätter ett samarbete över sektorsgränserna.

Frivillighet och självbestämmande skall vara vägledande vid handläggningen av enskilda ärenden. Detta innebär att den enskilde själv får bestämma om han eller hon skall ta emot erbjudanden om en viss social tjänst. Det är den enskilde som gör valet dock inom ramen för befintliga resurser. Frivillighet och självbestämmande innebär inte att socialtjänsten skall vara kravlös. Till socialtjänstens uppgifter hör att på olika sätt försöka motivera den enskilde för en viss insats.

Andra vägledande principer inom socialtjänsten är att stöd- och hjälpinsatser skall "normaliseras" så att människor inte känner sig stämplade eller utpekade, att insatser i hemmet går före vård utanför hemmet och att vården skall anordnas så nära hemmet som möjligt utan att flexibiliteten går förlorad. Insatserna måste anpassas till den enskildes aktuella förutsättningar och behov, vilket betyder att socialtjänsten måste förfoga över ett brett register av handlingsalternativ när det gäller individuellt inriktade insatser.

Som anförs i propositionen finns det inte anledning att misstro människors vilja och förmåga att aktivt förändra sin situation och utvecklas enligt sina förutsättningar om möjligheter erbjuds och erforderligt stöd från samhällets sida tillhandahålls. Det grundläggande synsättet för socialtjänsten bör därför förbli oförändrat. Utskottet delar regeringens uppfattning att medlen för att uppnå målen i socialtjänstlagen kan behöva omprövas. Den ökade arbetslösheten och tendenserna till ökade klyftor i samhället ställer t.ex. allt större krav på aktiva insatser från socialtjänstens sida för att verka för människors ekonomiska och sociala trygghet. Arbetslösheten, de neddragna kommunala resurserna, förändringarna i socialförsäkringssystemen och en omfattande systemkritik mot välfärdspolitikens grundvalar är några av de nya förutsättningar som präglar socialtjänstens verklighet i dag. Resurserna för att ge stöd och hjälp är mer begränsade än tidigare. Det är nödvändigt att hitta praktiska vägar att skapa största möjliga effektivitet i det sociala arbetet.

När det gäller målen för arbetet med vissa grupper i samhället skall socialtjänsten även i framtiden verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden, att äldre människor kan leva och bo självständigt, att människor med funktionshinder kan delta i samhällets gemenskap och leva som andra, att människor som missbrukar alkohol eller andra beroendeframkallande medel kommer ifrån sitt beroende och att människor som saknar medel till sitt uppehälle får möjlighet att klara sin försörjning.

I likhet med regeringen anser utskottet att det är angeläget att socialtjänstens arbete mer än tidigare inriktas på att verka med barnens bästa för ögonen. De anhörigas insatser inom vård och omsorg har alltmer kommit att uppmärksammas. Socialtjänsten bör därför underlätta för närstående som vårdar äldre, långvarigt sjuka eller handikappade. Detta kan också i högre grad möjliggöra ökad valfrihet och kontinuitet i omsorgen. Socialtjänsten bör också i högre utsträckning stödja frivilligt socialt arbete. Ökad samverkan mellan socialtjänsten och andra samhälleliga verksamheter är något som lyfts fram som särskilt angeläget i propositionen. Utskottet, som menar att det finns ett stort behov av att mer effektivt utnyttja samhällets samlade resurser för att bättre kunna tillgodose människors behov av stödåtgärder och förhindra att människor hamnar i en rundgång mellan de olika välfärdssystemen, delar denna inställning. Individens problem och behov får inte snävt betraktas endast ur den egna myndighetens perspektiv vilket under en lång tid präglat delar av den offentliga sektorn. En helhetssyn skall som tidigare anförts präglar arbetet inom socialtjänsten.

Socialbidragets syfte är inte att fungera som en långsiktig försörjningskälla utan skall vara samhällets sista försörjningsstöd och träda in när i princip alla andra möjligheter uttömts. Under 1990-talet har andelen socialbidragstagare kraftigt ökat och fler har blivit beroende av socialbidrag för sin försörjning under allt längre tid till följd av bl.a. den höga arbetslösheten och de nödvändiga besparingarna inom välfärdssystemen. Utskottet delar regeringens inställning att socialbidraget måste återgå till att vara ett sista skyddsnet, för tillfälliga ekonomiska behov och annat stöd.

Utskottet är därför mycket positivt till att regeringen avser att tillsätta en ny utredning som bl.a. skall få till uppgift att granska samspelet mellan socialbidraget och förändringarna i de statliga bidrags- och försäkringssystemen nu och i framtiden. Detta är helt nödvändigt eftersom förändringarna i de generella trygghetssystemen i viss mån givit socialtjänsten en roll som allmän inkomstgarant. Den ekonomiska krisen har också visat på svårigheter i finansieringen av socialtjänsten. Utredningen skall därför även granska socialtjänstens finansiering och möjligheterna att få långsiktig stabilitet i resurserna på omsorgsområdet så att höjda socialbidragskostnader till följd av besparingar i socialförsäkringssystemen inte tränger undan resurserna för äldre-, handikapp- och barnomsorgen. Det finns vissa grupper som det enligt utskottet borde vara möjligt att finna andra stödformer för än socialbidrag, t.ex. arbetslösa med en svag förankring på arbetsmarknaden och vissa pensionärsgrupper som inte är berättigade till svensk eller utländsk pension.

Utskottet anser att orsakerna till ökade socialbidragskostnader skall angripas – inte socialbidragstagarna. Människor som behöver socialbidrag har rätt att bemötas med respekt och utan förutfattade meningar. Utskottet anser inte att det finns skäl att misstro socialbidragstagarnas vilja att klara sig själva, särskilt inte i tider av hög arbetslöshet och olika socialpolitiska sparåtgärder. Obestridligt är dock att utredningar om behovet av socialbidrag måste innefatta vissa krav och kontrollmoment men det får inte kännas förnedrande att ansöka om socialbidrag. Utskottet anser att de tendenser till ökade klyftor i samhället mellan dem som har arbete och dem som är arbetslösa, mellan dem

som kan försörja sig själva och dem som behöver samhällets hjälp och mellan svenskar och invandrare måste motverkas på alla sätt. Att bekämpa arbetslösheten förblir därför som regeringen anför det viktigaste målet också på det socialpolitiska området.

Den höga arbetslösheten har kommit att förändra socialtjänstens arbete i riktning mot att bli en arbetsmarknadsförberedande verksamhet för främst ungdomar, invandrare och ensamstående föräldrar. Det är därför välkommet att den nya utredningen även skall se över behovet av att anpassa socialtjänstlagen efter de nya förutsättningarna på arbetsmarknaden.

I propositionen betonas vikten av att socialtjänsten bistår den enskilde med aktiva insatser som skall syfta till att hjälpa den enskilde att på kort eller lång sikt klara sin försörjning utan socialbidrag. I lagförslaget finns också ett förtydligande av den enskildes eget ansvar för att göra vad han eller hon kan för att bli självförsörjande.

Riksdagen följde utskottet (rskr. 1996/97:264).

I *betänkande 1997/98:SoU10 Socialtjänstfrågor* behandlade utskottet åter en motion från Moderata samlingspartiet med i huvudsak samma lydelse som den nu aktuella motionen So223 (s. 3 f.). Utskottet vidhöll sin tidigare redovisade inställning.

Riksdagen följde utskottet (prot.nr. 1997/98:57).

I *betänkande 1996/97:SoU18* behandlades även motioner om att överföra kostnadsansvaret för socialbidragen, helt eller delvis, till staten samt om behovet av att utreda kostnadsansvaret (s. 30 f.). Utskottet avstyrkte motionerna, vilket följdes av riksdagen. Utskottet anförde följande i denna del (s. 42 f.):

Enligt regeringens och statskontorets bedömning kommer förslagen som rör rätten till bistånd inte att förorsaka ökade kostnader för kommunerna. Den preciserade rätten till bistånd kommer att innebära att förvaltningsdomstolarnas och kommunernas arbetsbelastning minskar till följd av att antalet överklaganden kraftigt kommer att reduceras. Utskottet avstyrker motionerna – – om att kostnadsansvaret för socialbidragen skall flyttas från kommunerna till staten. Utskottet anser det viktigt att regeringen noga följer utvecklingen av de kommunala kostnaderna för socialbidragen. Som tidigare nämnts har regeringen för avsikt att tillkalla en ny utredning som bl.a. skall granska och ytterligare belysa socialtjänstens finansiering, i synnerhet frågan om det är möjligt att genom förändringar i lagstiftning och andra centralt fastställda regelverk tillskapa ett utrymme för omprioriteringar inom ramen för de resurser som anslås till socialtjänsten. Motionen – – får därmed i allt väsentligt anses tillgodosedd och avstyrks.

Arbetsmarknadsutskottet har nyligen behandlat proposition 1997/98:165 *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet* (bet. 1998/99:AU2). I propositionen föreslogs bl.a. två mål för storstadspolitiken. Utskottet tillstyrkte att det första av de båda målen bör vara att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt, varigenom storstadspolitiken bör kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom storstadsregionerna som i övriga delar av landet. Vad gäller det andra målet ansåg utskottet att regeringens förslag borde förtydligas och formuleras enligt följande: att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnads-

villkor för storstädernas invånare. Som konkret målsättning för detta andra mål nämndes i propositionen bl.a. att sysselsättningsgraden bör höjas i de socialt utsatta bostadsområdena samt att socialbidragsberoendet bör minskas. Enligt propositionen skall en storstadsdelegation tillsättas med uppgift att utveckla och samordna den nationella storstadspolitiken.

Riksdagen godkände regeringens förslag till mål och inriktning för storstadspolitiken, med den ändring som utskottet föreslagit (rskr. 1998/99:34).

Storstadsdelegationen inrättades genom ett regeringsbeslut den 21 januari 1999. Delegationen består av statssekreterare från sju olika departement och kommer att ledas av Kulturdepartementets statssekreterare med ansvar för storstadsfrågor. Ett storstadskansli har inrättats inom Kulturdepartementet och en interdepartemental tjänstemannagrupp kommer att knytas till delegationen. Under våren 1999 kommer också en förhandlare att utses för varje storstadsregion och ett antal referensgrupper på regional nivå och myndighetsnivå att inrättas.

Den 1 januari 1998 infördes en s.k. utvecklingsgaranti för ungdomar (prop. 1997/98:1 utg.omr. 14, bet. 1997/98:AU1, rskr. 1997/98:125–127). Syftet är att öka ungdomars möjlighet att ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden och därmed minska risken att hamna i långvarig arbetslöshet och i långvarigt socialbidragsberoende. Enligt budgetpropositionen för år 1999 (utg.omr. 9 avsnitt 5.3.4) väntas de allra flesta av landets kommuner ansluta sig till utvecklingsgarantin. De åtar sig därmed en skyldighet att erbjuda ungdomar mellan 20 och 24 år, som står till arbetsmarknadens förfogande, en aktiverande och utvecklande insats på heltid. Ungdomar som är berättigade till socialbidrag får en kommunalt finansierad utvecklingsersättning motsvarande minst socialbidragsnivån.

Socialtjänstutredningen har i uppgift att analysera och lämna förslag som bl.a. berör sambandet mellan socialbidraget och övriga transfereringssystem, lagens konstruktion och struktur, socialtjänstens finansiering, socialtjänstens uppgift att främst bistå vid tillfälliga sociala eller ekonomiska problem samt formerna för tillsynen över socialtjänsten (dir. 1997:109). Utredningen skall även lämna förslag på hur den ekonomiska tryggheten för vissa äldre invandrare skall utformas (dir. 1998:70). Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 1999.

Utredningen har tillsammans med Demokratiutredningen nyligen givit ut en bok, På marginalen (SOU 1998:161), där personer som behöver stöd av socialtjänstens individ- och familjeomsorg intervjuas.

Utskottets bedömning

När det gäller målen och de grundläggande principerna för socialtjänsten vidhåller utskottet sin inställning såsom den redovisats i betänkande 1996/97:SoU18. Utskottet konstaterar vidare att Socialtjänstutredningen skall se över behovet av att anpassa socialtjänstlagen efter de nya förutsättningarna på arbetsmarknaden och lämna förslag som får socialtjänstens verksamhet att bättre överensstämma med den avsedda funktionen att främst stödja enskilda med tillfälliga sociala och ekonomiska problem. Riksdagen har nylig-

en godkänt regeringens förslag till en nationell storstadspolitik som har till syfte att ge förutsättningar för tillväxt och motverka segregation i storstadsregionerna. Viktiga delar i utvecklingen mot jämlika levnadsvillkor är att öka sysselsättningsgraden och minska socialbidragsberoendet i de socialt utsatta bostadsområdena. Utskottet avstyrker med det sagda motionerna So223 (m) yrkandena 1–4 samt A802 (m) yrkande 10.

Enligt portalparagrafen i socialtjänstlagen skall socialtjänsten under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Socialtjänsten skall således inte syfta till att ta över den enskildes ansvar. Föräldrarna har huvudansvaret för att barn får en god och trygg uppväxt medan samhällets uppgift är att, om det behövs, stödja och komplettera föräldrarna. Utskottet delar inte den uppfattning som kommer till uttryck i motion So228 (m) yrkande 3 om att samhället försvårar för föräldrar att ge sina barn kärlek, omtanke, stöd och ledning. Motionen avstyrks.

En uppgift för Socialtjänstutredningen är att överväga hur en balans kan uppnås mellan den ambitionsnivå som socialtjänstlagen anger och kommunsektorns ekonomiska resurser. I uppdraget ingår också att analysera eventuella behov av att förändra principerna för socialtjänstens finansiering. Enligt utskottets mening är motion So277 (v) yrkande 3 delvis tillgodosedd. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen

Motionerna

I motion So223 av Ulf Kristersson m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om riksnormen för socialbidrag (yrkande 5). Enligt motionärernas mening bör nivån på det ekonomiska biståndet bestämmas av varje kommun och inte genom en riksnorm. Socialtjänstens stödinsatser skall utgå från en helhetssyn där det ekonomiska biståndet endast utgör en del. Motionärerna anser att det med en riksnorm föreligger en uppenbar risk att det går slentrian i bedömningen av det ekonomiska biståndet och att detta inte prövas mot andra åtgärder som kan vara lämpliga. Vidare anser motionärerna att det är viktigt att det lokala löneläget och kostnadsbilden kan beaktas när bidragsnivåerna skall fastställas. I grunden handlar det mycket om tilltron till den kommunala självstyrelsen. Det är rimligt att de som finansierar en utgift också är de som bestämmer nivån på densamma, anför det. Motionärerna yrkar även att riksdagen hos regeringen begär förslag som gör det möjligt för kommunerna att ersätta korttida socialbidrag med lån (yrkande 7). Enligt motionärerna borde kommunerna kunna låna ut pengar till personer som mer tillfälligt hamnat i ekonomisk knipa men som däremellan har normala inkomstmöjligheter. Hjälp i form av lån skulle ges under den första tiden och upp till ett bestämt maxbelopp. Därefter skulle socialbidrag kunna utbetalas.

I motion So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppgift

att se över besvärsrätten enligt vad i motionen anförts om utökad besvärsrätt för bistånd enligt socialtjänstlagen (*yrkande 1 delvis*). Motionärerna anser att fler poster bör ingå i det s.k. försörjningsstödet för att därmed kunna överklagas genom förvaltningsbesvär, nämligen kostnader för möbler, husgeråd, TV m.m. samt kostnader för tandvård, psykologisk behandling och psykoterapi. Tandvårdsförsäkringen har enligt motionärerna urholkats på ett sådant sätt att det många gånger är svårt för en person som uppbär socialbidrag att betala sin tandvård. Dessutom kan svåra gränsdragningsproblem uppstå vid bedömningen av vad som skall anses som akut tandvård. Psykologisk behandling och psykoterapi kan enligt motionärerna öppna för en fullständig rehabilitering och bör i likhet med annan läkarvård omfattas av försörjningsstödet.

I *motion So404 av Ulla Hoffmann m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i socialtjänstlagen. Motionärerna anser att ideella skadestånd som utdömts för sveda och värk och för psykiskt lidande inte skall reducera möjligheten till ekonomiskt bistånd.

I *motion So292 av Johan Pehrson (fp)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utforma rekommendationer till kommunerna angående regler för extraarbetande ungdomar till socialbidragstagande föräldrar. Sommaren 1998 fick sommararbetande ungdomar i Örebro kommun knappt behålla något av sin inkomst eftersom lönen räknades av mot familjens socialbidrag. Motionären anför att de regler som gäller för tillfälliga arbeten som exempelvis sommarjobb måste utformas på ett sådant sätt att det lönar sig för unga människor att arbeta även om deras föräldrar uppbär socialbidrag.

Fem motioner handlar om kraven för bistånd i 6 c–e §§ socialtjänstlagen.

I *motion So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utreda borttagandet av arbetsplikten ur socialtjänstlagen (*yrkande 4*). Motionärerna är kritiska till att försörjningsstödet kan villkoras och anser att detta strider mot socialtjänstlagens portalparagraf om respekt för individens självbestämmande och integritet. Det är enligt motionärerna viktigt att socialbidragen behåller sitt ursprungliga syfte att vara ett tillfälligt ekonomiskt stöd.

I *motion A291 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av socialtjänstlagen så att socialbidrag och arbetslöshetsunderstöd inte skall kunna villkoras av deltagande i praktik eller kompetenshöjande verksamhet (*yrkande 1*).

I *motion So373 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om villkorade socialbidrag för ungdomar (*yrkande 2*). Enligt motionärerna innebär bestämmelserna om villkorade socialbidrag att ungdomar tvingas att sälja kakor på bilparkeringar och plocka skräp i vägkanten. Motionärerna är kritiska till att ungdomar utsätts för denna särbehandling och anser att socialbidrag inte skall villkoras för någon alls.

I *motion Ub453 av Lennart Daléus m.fl. (c)* yrkas att riksdagen beslutar om sådan ändring av 6 c § socialtjänstlagen att studerande inte omfattas av kravet på att delta i anvisad praktik (*yrkande 18*). Eftersom studenter har sina studier att återvända till torde behovet av aktiveringsåtgärder för dessa ungdomar vara begränsat, anförs det i motionen.

I *motion So223 (m)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkorat bistånd (*yrkande 6*). Motionärerna anser att kommunerna bör kunna villkora ekonomiskt bistånd även i andra fall än de som omfattas av lagändringen våren 1997. Villkoret bör kunna avse fler sorters aktiviteter och tillämpas beträffande alla som söker socialbidrag.

Fem motioner berör barnfamiljernas ekonomiska situation.

I *motion So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om vikten av att de aviserade höjningarna av barnbidraget kommer alla barn till del (*yrkande 4*). Motionärerna påpekar att för de familjer som uppbär socialbidrag kommer en höjning av barnbidraget enbart att leda till att socialbidragen sänks i motsvarande mån. Motionärerna anser att regeringen i kommande budgetarbete skall vidta åtgärder för att förhindra detta.

Liknande åsikter framförs i *motion So282 av Marie Engström m.fl. (v)*, vari hemställs om ett tillkännagivande till regeringen om att en översyn bör göras av gällande biståndsregler i syfte att skapa bättre ekonomiska förutsättningar för barnfamiljer med låga inkomster.

Även i *motion So362 av Yilmaz Kerimo och Eva Arvidsson (s)* uppmärksammas att barnfamiljer som uppbär ekonomiskt bistånd inte märker av en höjning av barnbidraget. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen begär en utredning om låginkomsttagares och barnfamiljers levnadssituation.

I *motion So378 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om kommunala projekt och utvecklingsinsatser för att stödja ensamstående föräldrar med anledning av kommunernas skyldigheter att efterleva barnkonventionen (*yrkande 2*). Motionärerna påpekar att ensamföräldrar har väsentligt lägre inkomster än samboende föräldrahushåll. Ansträngd ekonomi med psykisk press och känsla av otillräcklighet kan påverka barnen, vilket står i strid mot barnkonventionens intentioner. Enligt motionärerna måste situationen för barn som lever med ensamstående föräldrar och barn i invandrarfamiljer följas noga. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om att det som förebyggande insats bör initieras gruppverksamheter för unga, lågutbildade och arbetslösa mödrar för att återuppbygga deras självförtroende samt att det bör utarbetas individuella framtidsplaner där studie- och yrkesinriktning ingår (*yrkande 4*). Många ensamstående föräldrar har behov av sociala kontakter för ömsesidigt stöd och utbyte av gemensamma erfarenheter, anförs det i motionen.

I *motion So298 av Göran Lindblad (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om transfereringar relaterade till civilstånd. Enligt motionären lockas allt fler familjer att byta civilstånd, från gift till ensamstående

och frånskild, eftersom detta kan medföra mycket högre bidrag. Å andra sidan underkänns många äktenskap bland familjer med invandrarbakgrund som ingåtts i enlighet med hemlandets bestämmelser. Familjer kan då anses antingen som sammanboende med gemensamma barn eller som t.ex. en ensamstående mamma med barn som har hushållsgemenskap med en utomstående man. Enligt motionären har definitionsproblemen när det gäller civilstånd ekonomiska effekter även beträffande kommunbidragen. I Göteborg t.ex. tilldelas vissa stadsdelsnämnder högre kommunbidrag eftersom det där finns många hushåll med ensamstående vuxna med barn. I själva verket består många av dessa hushåll av två vuxna som är gifta på ett icke-svenskt sätt. Motionären önskar en översikt av de olika transfereringarna till hushållen relaterade till civilstånd.

I två motioner begärs en utvärdering av de nyligen genomförda ändringarna i socialtjänstlagen rörande ekonomiskt bistånd.

I *motion So207 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* begärs ett tillkännagivande om att regeringen skall följa effekterna av ändringarna i 6 § socialtjänstlagen. Enligt motionären är det angeläget att följa utvecklingen av lagändringarna rörande ekonomiskt bistånd. Det vore t.ex. oacceptabelt om en funktionshindrad person vägras tillfälligt bistånd med hänvisning till att han kan sälja sin handikappanpassade bil.

I *motion So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utvärdera hur de senaste ändringarna i socialtjänstlagen påverkat kommunerna när det gäller biståndsbedömningen (*yrkande 6*). Utredningen bör undersöka huruvida lagändringarna medfört ett mer negativt bemötande och fler avslagsbeslut än tidigare.

Bakgrund och tidigare behandling

Den 1 januari 1998 trädde nya bestämmelser i socialtjänstlagen, bl.a. om ekonomiskt bistånd, i kraft. Rätten till s.k. försörjningsstöd preciseras i 6 b § socialtjänstlagen. Försörjningsstödet delas upp i en schabloniserad del som beräknas enligt en för hela riket gällande riksnorm samt i en del som avser rätt till ersättning för skäligena kostnader för ett antal andra behovsposter. Nivån på den schabloniserade delen av försörjningsstödet fastställs av regeringen. Riksnormen skall täcka hushållens normala kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, skall socialnämnden dock beräkna kostnaderna till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta. I försörjningsstödet, men utanför riksnormen, ingår vidare skäligena kostnader för boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring, läkarvård, akut tandvård, glasögon samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa. Beslut om försörjningsstöd kan enligt 73 § socialtjänstlagen överklagas genom förvaltningsbesvär.

Socialnämnden har enligt 6 g § socialtjänstlagen möjlighet att utge annat ekonomiskt bistånd än försörjningsstöd. Det kan t.ex. gälla kostnader för flyttning, möbler, husgeråd, skuldsanering, mer omfattande tandvårdsbehandling samt rekreations- och semesterresor. Överklagande av beslut om annat ekonomiskt bistånd än försörjningsstöd får ske genom kommunalbesvär, dvs. enligt den ordning som anges för laglighetsprövning i 10 kap. kommunallagen (1991:900). Domstolen kan då under vissa förutsättningar upphäva ett överklagat beslut men inte sätta något annat beslut i det överklagade beslutets ställe.

I 6 c–e §§ socialtjänstlagen finns bestämmelser om att socialnämnden har möjlighet att ställa krav på vissa personer som uppbär försörjningsstöd att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som utvecklar den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Bestämmelserna avser personer som inte har fyllt 25 år, personer som har fyllt 25 år men som av särskilda skäl är i behov av kompetenshöjande insatser samt studerande som följer en utbildning som finansieras med t.ex. studiemedel och som behöver försörjningsstöd under studieuppehåll.

I *betänkande 1996/97:SoU18* behandlade utskottet regeringens förslag om försörjningsstöd jämte motioner om riksnormen, om vilka poster som bör ingå i försörjningsstödet och om kraven för försörjningsstöd i 6 c–e §§ (s. 24 f.). Utskottet tillstyrkte förslagen i propositionen och avstyrkte motionerna. I likhet med regeringen ansåg utskottet att det fanns behov av en mer preciserad socialbidragsnorm. Utskottet fann det angeläget att det råder överensstämmelse mellan kommunerna vad gäller socialbidragsnormernas konstruktion och innehåll. För den enskilde är det också av stor betydelse att det finns klara riktlinjer för vilka levnadskostnader som skall täckas genom biståndet. Utskottet ställde sig bakom förslaget om att försörjningsstödet skulle delas upp i en schabloniserad del och i en rätt till ersättning för skäligena kostnader för ett antal andra behovsposter. Utskottet hade inget att invända mot de behovsposter som föreslogs ingå i den schabloniserade delen av försörjningsstödet. Utskottet ansåg det angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna. Den enskilde bör tillförsäkras en rätt till ett grundstöd för sin försörjning i de fall han inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt. Utskottet ställde sig därför bakom förslaget i propositionen om att den schabloniserade delen av försörjningsstödet borde beräknas enligt en för hela riket gällande riksnorm. En riksnorm innebär en begränsning av kommunernas inflytande över socialbidragens nivå och innehåll. Utskottet ansåg dock att staten måste ha ett ansvar för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven. Utskottet hade inget att invända mot att kommunen skulle få möjlighet att enligt 6 g § socialtjänstlagen utge annat ekonomiskt stöd än försörjningsstöd. Utskottet ansåg att utrymme måste skapas för lokala bedömningar och att kommunerna i varje enskilt fall skulle få bestämma om bistånd skall utgå. Utskottet konstaterade att beslut om ekonomiskt bistånd till andra ändamål än som anges i 6 b § fortsättningsvis fick överklagas genom kommunalbesvär men utgick från att kommunerna även framdeles skulle se till att den enskilde genom biståndet tillförsäkras en

skälig levnadsnivå. Sammanfattningsvis ansåg utskottet att förslagen i propositionen utgjorde en bra avvägning mellan kommunens självbestämmande och den enskildes behov av att få sina behov tillgodosedda när andra möjligheter inte står till buds (s. 40 f.).

Utskottet ställde sig också bakom förslagen till 6 c–e §§ socialtjänstlagen om krav på deltagande i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet. Utskottet underströk vad som sagts i propositionen om att insatserna skall utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar. Utskottet delade regeringens uppfattning att det är särskilt angeläget att se till att yngre människor inte fastnar i ett passivt socialbidragsberoende och att socialtjänstens möjligheter att ställa krav i första hand skall ta sikte på ungdomar under 25 år. Enligt utskottet var det dock självfallet också viktigt att kommunerna bistår med insatser som hjälper äldre arbetslösa att på kort eller lång sikt klara sin egen försörjning (s. 44 f.).

Riksdagen följde utskottet (rskr. 1996/97:264).

Motionsyrkanden från Moderata samlingspartiet om riksnormen och om s.k. villkorat bistånd behandlades även i det av riksdagen godkända *betänkandet 1997/98:SoUI10* (s. 8 f.). Utskottet vidhöll sin tidigare inställning i dessa frågor och avstyrkte yrkandena.

Utskottet avstyrkte även ett yrkande från Moderata samlingspartiet om att ersätta korttida socialbidrag med lån. Utskottet konstaterade att socialnämnden enligt 33 § socialtjänstlagen får återkräva ekonomisk hjälp som den enskilde har erhållit för sin försörjning om det har lämnats som förskott på en förmån eller ersättning till den som är indragen i arbetskonflikt eller till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte har kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster eller tillgångar, t.ex. vid felaktigheter i tekniska system för löneutbetalningar eller banktransaktioner. Annat ekonomiskt stöd än försörjningsstöd får återkrävas om det har getts under villkor om återbetalning. Bistånd till försörjning kan också utges med lägre norm i de fall en sökande bedöms ha behov av bistånd endast under en kortare tid. Utskottet fann mot denna bakgrund ingen anledning att föreslå en sådan ändring i socialtjänstlagen som hade yrkats i motionen och avstyrkte därför densamma.

I samma betänkande avstyrkte utskottet även ett motionsyrkande om att följa upp effekterna av ändringarna i 6 § socialtjänstlagen. Utskottet ansåg det angeläget att regeringen gör en sådan uppföljning och återkommer till riksdagen om det behövs, men utgick från att detta sker utan något tillkännagivande från riksdagen.

Motionsyrkanden om barnfamiljernas ekonomiska situation och om att höjningen av barnbidraget även bör komma de familjer till del som är i behov av socialbidrag för sin försörjning (s. 14 f.) avstyrktes med följande motivering:

Barnfamiljernas ekonomiska situation kommer att förbättras genom att barnbidragen och ersättningsnivån i föräldraförsäkringen höjs och flerbarnstilläggen utökas fr.o.m. den 1 januari 1998. Därigenom kommer också behovet av ekonomiskt bistånd till försörjningen i form av socialbidrag att minska för de barnfamiljer som i dag är beroende av socialbidrag, och andra familjer

kan undvika att hamna i ett sådant beroende. På samma sätt minskar behovet av socialbidrag om lön eller andra bidrag höjs. Att slippa vara beroende av socialbidrag för försörjningen, eller att minska detta behov, har enligt utskottet ett värde i sig. Utskottet vill också, som tidigare anförts, framhålla att socialbidragets syfte inte är att fungera som en långsiktig försörjningskälla. Socialbidraget skall vara det yttersta skyddsnätet och träda in när enskilda och familjer av olika skäl inte kan klara sin försörjning på annat sätt eller då lön och andra inkomster, t. ex. olika statliga bidrag och socialförsäkringsförmåner, inte räcker till, dvs. vid tillfälliga ekonomiska behov när i princip alla andra möjligheter uttömts. Utskottet delar motionärernas oro för de barnfamiljer som uppstår socialbidrag och som inte får sina inkomster ändrade trots att barnbidraget höjs. En lösning på problemen är dock inte att föreslå en förändring av vilka inkomster som skall beaktas vid bestämmandet av socialbidraget eller att i övrigt ändra socialtjänstlagens bestämmelser om försörjningsstöd. I stället krävs fortsatta ansträngningar för att hindra att människor hamnar i socialbidragsberoende och då främst att förbättra situationen på arbetsmarknaden. Genom att bekämpa arbetslösheten motverkas tendenserna till ökade klyftor i samhället mellan dem som har arbete och dem som är arbetslösa, mellan dem som kan försörja sig själva och dem som behöver samhällets stöd. Det finns även skäl att erinra om att lägre socialbidragskostnader också innebär att kommunerna får ökade resurser för insatser för barn, äldre och personer med funktionshinder. Den nyligen tillsatta utredningen för översyn av vissa frågor rörande socialtjänstlagen skall enligt direktiven (1997:109) bl.a. analysera sambandet mellan socialbidraget och övriga trygghetssystem samt överväga hur systemen bättre skall kunna samverka i förhållande till varandra.

Vid beräkningen av nettobehovet av försörjningsstöd bör hänsyn tas till hushållets samtliga faktiska inkomster, inklusive exempelvis allmänt barnbidrag. I *Socialstyrelsens allmänna råd om försörjningsstöd (SOSFS 1998:11)* nämns vissa faktiska inkomster som i normalfallet inte bör medföra en reducering av försörjningsstödet, exempelvis skadestånd som kompenserar den skadelidande för ekonomiska förluster och som inte utgör en ersättning för inkomstförlust.

Om den enskilde förfogar över tillgångar som lätt kan realiseras, t.ex. aktier eller obligationer, bör dessa enligt Socialstyrelsen beaktas vid bedömningen av en sökandes behov av försörjningsstöd. När det gäller exempelvis bilar bör det bedömas från fall till fall om dessa skall behöva avyttras för att tillgodose den enskildes behov. Socialstyrelsen anser inte att krav på att avyttra en bil bör ställas in t.ex. det fall då den enskilde av medicinska eller sociala skäl är i behov av bil. Om den enskilde på grund av funktionshinder har en specialanpassad bil bör inte heller byte till en billigare bil kunna aktualiseras utan bilen bör godtas oavsett värde, menar Socialstyrelsen.

I de allmänna råden anförts vidare att vid bedömningen av en förälders biståndsbehov bör hänsyn kunna tas till en underårig familjemedlems arbetsinkomster upp till den nivå som motsvarar dennes del i familjens kostnader, inklusive kostnader för hyra. Den unge bör dock alltid få disponera en viss del av sin inkomst för egen räkning utan att det minskar den övriga familjens försörjningsstöd. Detta gäller särskilt inkomster från den underåriges feriearbete. Hur stor denna del bör vara får enligt Socialstyrelsens mening bestämmas från fall till fall och utifrån de behov den underårige kan ha.

Sådana sambor som avses i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och i lagen (1987:813) om homosexuella sambor bör enligt Socialstyrelsens rekommendationer normalt behandlas som gifta vid beräkningen av försörjningsstöd. Undantag bör dock göras om den sökande kan visa att den andra parten vägrar att bistå honom eller henne.

I en skrivelse, som *Socialstyrelsen* den 4 februari 1999 överlämnat till regeringen, uppmärksammar styrelsen vissa problem som rör bestämmelserna om försörjningsstöd och som inte har kunnat lösas inom ramen för de allmänna rådets ram. Socialstyrelsen noterar att ett brottsoffer som får ideellt skadestånd kan nekas rätt till försörjningsstöd samt tar vidare upp bl.a. frågan om unga vuxna som vill flytta hemifrån och i vilken mån barns tillgångar skall beaktas vid bedömningen av rätten till bistånd. Enligt styrelsen kan reglerna för ekonomiskt bistånd, i kombination med andra lagar, få oönskade konsekvenser genom att de som har det sämst ekonomiskt riskerar att komma i kläm.

Socialstyrelsen har nyligen presenterat en rapport, *Inskränkt besvärsmätt i SoL – ny praxis?* (SoS-rapport 1999:2). I rapporten redovisas resultaten av en enkät, vilken besvarats av 87 % av landets kommuner, om vad borttagandet av överklagningsrätten inneburit när det gäller bistånd till bl.a. omfattande tandvård, psykoterapi och missbrukarvård. Enkäten besvarades under april–juni 1998. Enligt rapporten hade vid det tillfället hälften av kommunerna infört nya mer restriktiva riktlinjer när det gällde de aktuella biståndsposterna. Störst var andelen kommuner som skärpt sina riktlinjer rörande bistånd till tandvård. Enligt Socialstyrelsen måste dock resultaten av rapporten tolkas försiktigt eftersom undersökningen gjordes när lagändringen varit i kraft endast en kort tid.

I *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Socialstyrelsen* anges att styrelsen senast den 30 juni 1999 skall lämna en redovisning av konsekvenserna av ändringarna i socialtjänstlagen vad avser bl.a. socialbidrag/försörjningsstöd och rätten att överklaga beslut.

Av regleringsbrevet framgår även att Socialstyrelsen i särskild ordning före utgången av år 2000 skall lämna en slutrapport avseende konsekvenserna av de ändringar i socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 januari 1998.

I *budgetpropositionen för år 1999* (utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn) anger regeringen att målet för år 1999 bör vara att utjämna de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn samt över livsryckeln. Det är enligt propositionen en prioriterad uppgift att följa och om möjligt förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation. Regeringen anför att den avser att höja barnbidraget med 100 kr per barn och månad år 2000 och med ytterligare 100 kr per barn och månad år 2001. Samtidigt skall flerbarnstilläggen höjas i motsvarande mån. En förutsättning för höjningarna är dock att den positiva ekonomiska utvecklingen fortsätter och att överskottet växer, anför det i propositionen.

Regeringen beslutade den 4 februari 1999 att ge en grupp forskare i uppdrag att göra ett s.k. *välfärdsbokslut över 1990-talet* (dir. 1999:7). Kommitténs

uppdrag blir att beskriva utvecklingen av människors välfärd på de mest centrala områdena, sedd mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen och de förändringar av de välfärdspolitiska systemen som gjorts på dessa områden under 1990-talet. Kommittén skall även identifiera de områden där behovet av ökad kunskap är angeläget. För vägledning av socialpolitiken vid ingången till nästa årtusende önskar regeringen förbättra kunskapsunderlaget kring välfärdsutvecklingen. Målet är att säkra alla människors välfärd och verka för en jämlik fördelning av människors livsvillkor och livschanser, anges det. Regeringen ser det som särskilt angeläget att beskriva välfärdsutvecklingen för kvinnor och män och för olika socioekonomiska grupper samt att det sker ur ett livscykelperspektiv. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt utsatta grupper, bl.a. bör kommittén redovisa kunskapsläget och forskningsbehovet vad gäller barns och ungdomars levnadsförhållanden. Kommittén skall enligt direktiven lämna en delrapport senast i januari 2000 och en slutredovisning i januari 2001.

Enligt uppgift från *Stadskansliet, Göteborgs stad*, pågår en översyn av kommunens modell för fördelning av resurser till de olika stadsdelsnämnderna. Vid översynen diskuteras bl.a. den omständigheten att felaktigheter i folkbokföringen kan medföra missvisande uppgifter när det gäller hur många hushåll med ensamstående föräldrar med barn som finns i en stadsdel.

Utskottets bedömning

Utskottet har inte ändrat inställning i fråga om den s.k. riksnormen sedan bestämmelsen härom i 6 b § socialtjänstlagen antogs av riksdagen. Det är enligt utskottet angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna. Vidare bör staten ha ansvaret för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven. Mot bakgrund av vad som anförs i motion So223 (m) yrkande 5 bör även nämnas att det ingår i Socialtjänstutredningens uppdrag att analysera begreppet skälig levnadsnivå, bl.a. om det med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet är möjligt att ge kommunerna utrymme för mer lokalt anpassade lösningar. Utredningen skall som tidigare nämnts även se över principerna för socialtjänstens finansiering. Utskottet har inte heller ändrat inställning när det gäller frågan om att ersätta korttida socialbidrag med lån. Utskottet avstyrker därför motion So223 (m) yrkandena 5 och 7.

Utskottet vidhåller uppfattningen att kommunerna måste ha utrymme att själva bestämma över delar av biståndet och att ekonomiskt bistånd till vissa behov, t.ex. mer kortvariga sådana, bör vara ett frivilligt åtagande för kommunerna. Utskottet erinrar om att ambitionsnivån när det gäller biståndet skall vara densamma även efter lagändringarna och att den enskilde skall tillförsäkras en skälig levnadsnivå oavsett om biståndet utgår enligt 6 b § eller 6 g §. Utskottet är nu inte berett att föreslå att försörjningsstöd bör lämnas för fler slags kostnader än vad som för närvarande omfattas av 6 b § socialtjänstlagen. Utskottet vidhåller dock att det är angeläget att regeringen noga följer effekterna av ändringarna i socialtjänstlagen när det gäller rätten till bistånd. Mot bakgrund av att Socialstyrelsen har fått i uppdrag att analy-

sera de ändrade bestämmelserna avseende bl.a. försörjningsstödet och rätten att överklaga beslut utgår utskottet från att regeringen återkommer till riksdagen om det skulle visa sig nödvändigt. Något tillkännagivande från riksdagen behövs inte. Utskottet avstyrker motion So277 (v) yrkande 1 delvis.

Socialstyrelsen har nyligen uppmärksammat regeringen på att ett brottsoffer som erhållit ett ideellt skadestånd kan nekas rätt till försörjningsstöd eftersom vederbörande anses kunna tillgodose sitt behov genom skadeståndet samt att detta enligt styrelsens mening står i strid med lagstiftarens intentioner med det ideella skadeståndet. Enligt utskottet bör riksdagen nu inte ta något initiativ i frågan. Motion So404 (v) avstyrks därför.

Enligt Socialstyrelsens Allmänna råd om försörjningsstöd (SOSFS 1998:11) bör en underårig familjemedlem alltid få behålla en viss del av sin arbetsinkomst för egen räkning utan att det minskar den övriga familjens försörjningsstöd. Enligt styrelsen bör frågan hur stor del av inkomsten som den unge får disponera själv bestämmas från fall till fall och utifrån de behov han eller hon kan ha. Utskottet delar uppfattningen i motion So292 (fp) att det är olyckligt om kommunerna tolkar rekommendationerna så snävt att ungdomar avstår från att t.ex. sommarjobba. Riksdagen bör inte heller i denna fråga ta något initiativ. Motionen avstyrks.

I motionerna So277 (v) yrkande 4, A291 (v) yrkande 1, So373 (mp) yrkande 2 och Ub453 (c) yrkande 18 framförs kritik mot att försörjningsstöd i vissa fall skall kunna villkoras av deltagande i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet. I motion So223 (m) yrkande 6 begärs å andra sidan en utvidgning av socialnämndens befogenheter i detta hänseende. Utskottet anser inte att riksdagen bör frånga sitt tidigare ställningstagande i frågan om huruvida och i vilka fall försörjningsstöd skall kunna villkoras enligt 6 c–e §§ socialtjänstlagen. Utskottet avstyrker därför de nämnda motionerna.

Regeringen har nyligen tillsatt en forskarkommitté med uppdrag att beskriva välfärdsutvecklingen under 1990-talet. Kommittén skall bl.a. ägna särskild uppmärksamhet åt utsatta grupper samt belysa barns och ungdomars levnadsförhållanden. Enligt kommittédirektiven är regeringens mål att säkra alla människors välfärd och verka för en jämlik fördelning av människors villkor och chanser i livet. Utskottet utgår från att barnfamiljerna är en av de grupper som kommer att sättas i fokus i kommitténs arbete.

När det gäller frågan om åtgärder för att en höjning av barnbidraget även skall komma de familjer till del som är i behov av socialbidrag för sin försörjning, vidhåller utskottet sin tidigare redovisade inställning i frågan.

Med det sagda avstyrker utskottet motionerna So282 (v), So362 (s), So378 (kd) yrkandena 2 och 4 och So380 (v) yrkande 4.

Utskottet noterar att det som tas upp i motion So298 (m) är föremål för viss översyn. Något initiativ från riksdagens sida är inte påkallat. Utskottet avstyrker motionen.

Socialstyrelsen har redan påbörjat arbetet med att följa upp effekterna av ändringarna i socialtjänstlagen vad gäller ekonomiskt bistånd. En ”halvtidsrapport” kommer att presenteras sommaren 1999 och en slutrapport före

utgången av år 2000. I Socialtjänstutredningens uppdrag ingår att se över tillsynen av socialtjänsten. Bland de frågor som i det sammanhanget kan komma att ställas i centrum är, enligt direktiven för utredningen, effekt och resultat av verksamheterna samt bemötandet av klienter och allmänhet. Vidare anges i direktiven till den forskarkommitté som skall göra ett välfärdsboksut för 1990-talet att det är viktigt att myndigheter som exempelvis socialkontor bemöter människor som värdiga medborgare samt att det är angeläget att kommittén söker belysa förändringar härvidlag. Utskottet anser att motionerna So207 (m) och So277 (v) yrkande 6 får anses tillgodosedda och avstyrker dem därför.

Annat bistånd, m.m.

Motionerna

I *motion So425 av Ulf Kristersson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen beslutar komplettera 6 § socialtjänstlagen med en bestämmelse om avlösning (*yrkande 7*). Motionärerna anför att avlösning innebär stor hjälp särskilt för föräldrar till funktionshindrade barn som inte omfattas av LSS. Motionärerna anser att personer med funktionshindrade anhöriga skall ha rätt till avlösning.

I *motion So277 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialtjänstutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppgift att se över besvärsmöjligheten enligt vad i motionen anförts om utökad besvärsmöjlighet för bistånd enligt socialtjänstlagen (*yrkande 1 delvis*). Motionärerna anser att avlösar- och ledsagarservice samt vård och behandling av missbrukare bör omfattas av rätten till bistånd och att beslut om sådana insatser skall kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Avlösar- och ledsagarservice är endast frivilliga verksamheter för kommunerna. Exempelvis föräldrar till funktionshindrade barn och människor som bistår sina anhöriga drabbas hårt när kommunerna drar in på denna verksamhet. Att en missbrukare inte kan överklaga ett beslut om vård genom förvaltningsbesvär anser motionärerna strider mot socialtjänstlagens portalparagraf om att verksamheten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. När det gäller att upphöra med ett missbruk måste den enskildes val av behandlingsform respekteras. I motionen yrkas vidare att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade att barn får samma stöd före som efter tolv års ålder (*yrkande 2*). Motionärerna påpekar att LSS ger barn över 12 års ålder rätt till korttidstillsyn utanför hemmet i form av s.k. fritids samt att ett beslut om att neka sådan service kan överklagas genom förvaltningsbesvär. Behovet av skolbarnsomsorg för barn upp till 12 års ålder skall tillgodoses enligt socialtjänstlagen. Ett avslagsbeslut enligt denna lag kan däremot inte överklagas genom förvaltningsbesvär. Motionärerna anser att LSS bör ändras genom att åldersgränsen 12 år för skolbarnsomsorg tas bort ur lagen. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om barns bästa (*yrkande 5*). Barn har rätt att träffa sina föräldrar. Därför bör kostnader för umgängesresor omfattas av rätten till bistånd. Även vård och behandling av barn bör enligt motionärernas mening omfattas av rätten till bistånd.

I motion So258 av Ingrid Burman m.fl. (v) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i socialtjänstlagen att missbrukare får rätt att överklaga beslut om vård och behandling genom förvaltningsbesvär (*yrkande 11*). Enligt motionärerna bör missbrukare själva ha en aktiv roll när det gäller att påverka utformningen av den vård som ges.

I motion So376 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) yrkas att riksdagen beslutar att till 6 f § socialtjänstlagen lägga orden ”personligt stöd” (*yrkande 15*). Genom att successivt skapa olika former av personligt stöd har man enligt motionärerna gjort det möjligt för funktionshindrade barn och ungdomar att bo kvar i sina föräldrahem även om deras föräldrar förvärvsarbetar. Enligt motionärerna planerar nu flera kommuner att lägga ner eller avgiftsbelägga sin verksamhet för personligt stöd till dem som inte omfattas av LSS, dvs. de fall där verksamheten är frivillig för kommunerna. Motionärerna anser att personligt stöd skall vara en rättighet för den enskilde.

I motion So465 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivanden om att regeringen bör föreslå åtgärder som ökar rättssäkerheten för personer som är i behov av annat bistånd så som det definierades före ändringen av biståndsreglerna (*yrkande 6*) samt om att avsikten med insatsen hjälp i hemmet enligt 6 § socialtjänstlagen är att den skall kunna utformas på olika vis beroende av enskilda behov (*yrkande 7*). Ändringarna i socialtjänstlagen har enligt motionärerna i praktiken medfört att en enskild funktionshindrad i större utsträckning än tidigare måste förlita sig på kommunens goda vilja för att få stöd i form av t.ex. ledsagning och avlösning. Motionärerna anser att förändringen innebär en oacceptabel försämring av den enskildes rättssäkerhet.

I motion So255 av Thomas Julin m.fl. (mp) begärs ett tillkännagivande om rätten att överklaga beslut om missbrukarvård (*yrkande 4*). Motionärerna anför att det, för att stärka den enskildes motivation att komma ifrån sitt missbruk och för att nå resultat i behandlingen, är viktigt att hans eller hennes val av behandling väger tungt. Motionärerna anser att socialtjänstlagen bör ändras så att beslut om missbrukarvård kan överklagas.

I motion So363 av Yilmaz Kerimo (s) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att socialtjänstlagen bör ändras så att beslut enligt 6 g § samma lag kan överklagas genom förvaltningsbesvär. Motionären påpekar bl.a. att skillnaderna i bedömningarna av huruvida bistånd skall beviljas kan bli mycket stora mellan kommunerna.

Bakgrund och tidigare behandling

Rätten till s.k. annat bistånd regleras i 6 f § socialtjänstlagen. Med annat bistånd avses hjälp i hemmet (hemtjänst) och särskilt boende för service och omvårdnad för äldre eller bostad med särskild service för funktionshindrade. Beslut om annat bistånd kan enligt 73 § socialtjänstlagen överklagas genom förvaltningsbesvär. Av den förut nämnda 6 g § socialtjänstlagen följer att socialnämnden dessutom får ge bistånd i annan form än eller utöver vad som följer av 6 f § samma lag. Ett sådant beslut kan, såsom tidigare påpekats, däremot inte överklagas genom förvaltningsbesvär.

I 5 § socialtjänstlagen har införts en bestämmelse om att socialnämnden genom stöd och avlösning bör underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka, äldre eller funktionshindrade.

Bestämmelserna om förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg finns sedan den 1 januari 1998 i 2 a kap. skollagen (1985:1100). Skolbarnsomsorgen avser enligt 1 § tredje stycket barn till och med tolv års ålder som går i skolan. I 6 § samma kapitel stadgas att skolbarnsomsorg skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller barnets eget behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall enligt 9 § anvisas plats i förskola eller fritidshem om inte barnets behov av sådant stöd tillgodoses på något annat sätt. Kommunen skall genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som behöver anvisas sådan plats och verka för att barnen utnyttjar den anvisade platsen.

En av de insatser för stöd och service som kommunen är skyldig att tillhandahålla enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov (9 § 7 p.).

Utskottet behandlade i *betänkande 1996/97:SoU18* regeringens förslag till 6 f § socialtjänstlagen jämte ett antal motioner om att även avlösning, ledsagning, personligt stöd, missbrukarvård, umgängesresor för barn samt vård och behandling av barn bör ingå i rätten till bistånd och därmed kunna överklagas genom förvaltningsbesvär (s. 34 f.). Utskottet delade regeringens uppfattning att kommunerna borde ges större utrymme än dittills att besluta hur den enskildes behov av stöd, vård och behandling skall tillgodoses (s. 45 f.). Kommunerna har kostnadsansvaret och goda möjligheter att utforma insatserna efter individuella behov och lokala förutsättningar, påpekades det. Utskottet utgick liksom regeringen från att den enskilde även fortsättningsvis skulle få sitt behov av stöd, vård eller behandling tillgodosett av socialnämnden, även om han framtogs möjligheten att överklaga ett beslut om sådan hjälp genom förvaltningsbesvär. Utskottet påpekade att regeringens förslag inte innebar att kommunernas ansvar enligt 10 § SoL eller enligt bestämmelserna om omsorger om äldre människor och om människor med funktionshinder i 19–21 §§ SoL minskar. Utskottet framhöll förslaget till tillägg i 5 § SoL om stöd och avlösning till anhöriga samt anförde att begreppet skälig levnadsnivå kvarstod i lagen och att någon ändrad tolkning av dess innebörd inte var avsedd vad gäller insatsernas kvalitet och omfattning.

När det gällde den inskränkta besvärsrätten avseende vård och behandling av missbrukare anförde utskottet bl.a. att kommunen har ett ansvar enligt 11 § SoL för att bl.a. förebygga och motverka missbruk samt aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen. Utskottet utgick även i denna del från att de med behov av vård och behandling som inte är hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen skulle få erforderligt stöd av kommunen för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Utskottet hade heller inget att invända mot att umgängesresor för barn lik-som barns rätt till vård och behandling lades utanför rätten till bistånd enligt 6 f §. Utskottet erinrade om att socialnämnden enligt förslaget till ändring i 1 § SoL i alla ärenden som rör barn särskilt skall beakta vad hänsynen till barnets bästa kräver.

Sammanfattningsvis ansåg utskottet att förslaget utgjorde en lämplig av-vägning mellan kommunens självbestämmanderätt och den enskildes behov av att få hjälp och stöd. Utskottet tillstyrkte regeringens förslag till 6 f § socialtjänstlagen och avstyrkte motionerna. Detta blev också riksdagens beslut.

I *budgetpropositionen för år 1999* (utg.omr. 9 anslag B 1 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldrepolitiken) anfördes att en väsentlig del av omsorger-na om och vården av äldre och funktionshindrade utförs av familj och andra närstående och att anhörigas behov av stöd och hjälp har uppmärksamrats på olika sätt. Regeringen anförde att många kommuner erbjuder olika former av stöd till de anhöriga men att stödet behöver utvecklas. Regeringen före-slog i propositionen att ett särskilt stimulansbidrag skulle anslås för år 1999 och tre år framåt med 100 miljoner kronor årligen. Bidraget bör enligt rege-ringen avse sådana insatser för anhöriga som kommunerna vill genomföra i samverkan med anhöriga och med frivilliga organisationer. Målsättningen är att stödja och underlätta samt på olika sätt bidra till en ökad livskvalitet för familjer och andra närstående till funktionshindrade eller långvarigt sjuka, anför det i propositionen. Medlen skall förmedlas av Socialstyrelsen som även skall utvärdera och följa upp insatserna.

Utskottet tillstyrkte medelsanslaget (1998/99:SoU1). Riksdagen följde ut-skottet (rskr. 1998/99:104).

Riksdagen beslutade vid behandlingen av regeringens proposition Nationell handlingsplan för äldrepolitiken (prop. 1997/98:113, bet. 1997/98:SoU24, rskr. 1997/98:307) att ge regeringen till känna att det bör övervägas att tydli-gare lagreglera anhörigstödet. *Socialtjänstutredningen* har därefter, genom ett regeringsbeslut den 3 december 1998, fått ett sådant uppdrag.

I *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Socialstyrelsen* anges bl.a. att styrelsen senast den 30 juni 1999 skall lämna en redovisning av conse-kvenserna av ändringarna i socialtjänstlagen vad avser missbrukarvården och rätten att överklaga beslut. Som nämnts tidigare skall Socialstyrelsen före utgången av år 2000 avge en slutrapport avseende konsekvenserna av de ändringar i socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 januari 1998.

Utskottets bedömning

I en rad motioner begärs att den enskildes rätt till bistånd skall omfatta även andra former av insatser än de som ingår i 6 f § socialtjänstlagen. Därmed skulle beslut om sådana insatser kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Utskottet har inte ändrat inställning i frågan om vad som bör ingå i rätten till bistånd. Utskottet vill åter framhålla att begreppet skälig levnadsnivå kvar-står i socialtjänstlagen samt erinrar om att Socialstyrelsen för närvarande ser

över effekterna av de ändrade bestämmelserna rörande bl.a. missbrukarvården och rätten att överklaga beslut. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 1999. Utskottet erinrar vidare om att riksdagen nyligen beslutat om ett särskilt stimulansbidrag för stöd till anhöriga och att Socialtjänstutredningen har fått i uppdrag att tydligare lagreglera anhörigstödet. Utskottet anser att resultatet av det pågående arbetet bör avvaktas och avstyrker därmed motionerna So255 (mp) yrkande 4, So258 (v) yrkande 11, So277 (v) yrkande 1 delvis, So363 (s), So376 (kd) yrkande 15, So425 (m) yrkande 7 och So465 (fp) yrkandena 6 och 7. Även motion So277 (v) yrkande 5 avstyrks.

Behovet av skolbarnsomsorg för barn t.o.m. 12 års ålder skall numera tillgodoseas enligt bestämmelserna i skollagen. Beslut att exempelvis neka ett barn skolbarnsomsorg kan enligt samma lag inte överklagas med förvaltningsbesvär. Utskottet utgår från att regeringen följer utvecklingen och återkommer till riksdagen om det behövs. Enligt utskottets mening bör åldersgränsen i LSS, såvitt nu är i fråga, inte ändras. Motion So277 (v) yrkande 2 avstyrks därmed.

Vård av missbrukare, m.m.

Motionerna

I *motion So228 av Ulf Kristersson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen beslutar ändra lagen om vård av missbrukare i enlighet med vad som anförts i motionen (*yrkande 6*). Motionärerna föreslår en ny lag där frivilliga åtgärder och tvång skall kunna kombineras. Familjens, vänners och arbetskamraters möjligheter att stödja och hjälpa måste också förstärkas, anför det. Stöd och behandling skall kunna ske på tre nivåer: frivilliga åtgärder inom ramen för socialtjänstens bestämmelser, övervakning och andra föreskrifter som socialnämnden ålägger missbrukaren samt frihetsberövande som sista åtgärd. Den nya lagen bör enligt motionärerna också ge möjlighet till s.k. kontraktsvård och till längre sammanhängande vårdperioder. Insatserna bör inriktas på missbrukare som befinner sig i början av ett missbruk. Motionärerna framhåller vikten av ett fördjupat samarbete mellan olika myndigheter, bl.a. mellan polisen och de sociala myndigheterna. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om anlitande av ideella organisationer i vårdarbetet (*yrkande 7*). Motionärerna framhåller betydelsen av de insatser som frivilliga och ideella organisationer, t.ex. Frälsningsarmén och Stadsmissionen, gör för missbrukarna, särskilt i storstäderna.

I *motion So381 av Sten Tolgfors (m)* begärs ett tillkännagivande om vikten av de ideella hjälporganisationernas verksamhet (*yrkande 1*). Motionären framhåller det engagemang och den kunskap som finns i de ideella organisationerna och som är en stor tillgång i arbetet med de allra mest utsatta i samhället, t.ex. drogmissbrukare och psykiskt sjuka. Enligt motionären bör staten skapa bättre förutsättningar för de ideella och humanitära organisationerna liksom för samverkan med dessa organisationer.

I *motion So258 av Ingrid Burman m.fl. (v)* begärs ett tillkännagivande om insatser för unga missbrukare (*yrkande 6*). Insatserna måste enligt motion-

ärerna bygga på en aktiv pedagogik och utgå från en social helhetssyn. Tvångsåtgärder mot unga missbrukare med sociala problem kan endast accepteras inom ramen för socialtjänstens verksamhet, anføres det. Enligt motionärerna måste all tvångsvård underställas en kontinuerlig och noggrann kvalitetskontroll. Motionärerna begär även ett tillkännagivande om kvinnors och mäns missbruk och om behovet av ökad kunskap (*yrkande 8*). Enligt motionärerna behövs det mer kunskap om skillnaderna när det gäller mäns och kvinnors missbruk och sociala situation. Det måste finnas olika slags insatser och vårdformer för kvinnor respektive män med missbruksproblem, anføres det.

I *motion So396 av Mariann Ytterberg och Berndt Ekholm (s)* hemställs om ett tillkännagivande om alternativa behandlingsmetoder. Motionärerna nämner en modell med öppet intag till en institution för missbrukarvård som sedan några år prövas i Katrineholm. Ett relativt stort antal människor med svåra drogproblem och som tidigare inte varit kända för socialtjänsten har sökt vård vid institutionen och garanterats fullständig anonymitet. Efterbehandling sker hos AA och NA. Socialtjänsten och försäkringskassan står för kostnaderna. Motionärerna anför att det är viktigt att staten ger sitt godkännande av den föreslagna modellen samt stöd för samarbete mellan olika vårdfinansiärer.

I *motion Ju507 av Christina Axelsson och Cinnika Beiming (s)* begärs ett tillkännagivande om att utbilda anställda inom socialvården i provtagning och analys av urinprov (*yrkande 4*). Vid drogtester inom socialtjänsten används enligt motionärerna ofta en snabbanalysmetod som inte är helt tillförlitlig. Motionärerna anser att alla som arbetar med provtagning måste få utbildning på området så att den enskilde kan bli korrekt behandlad.

Bakgrund och tidigare behandling

Enligt *11 § socialtjänstlagen* har socialnämnden ett särskilt ansvar både för insatser i syfte att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel och för att den som till följd av missbruk har behov av särskilda åtgärder får erforderlig hjälp och vård. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen och noga beakta att planen fullföljs.

Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) är ett komplement till socialtjänstlagen i de fall det inte går att anordna den vård som missbrukaren behöver i frivilliga former. Syftet med tvångsvården är att motivera missbrukaren att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån missbruket.

Ansvar för rehabiliteringen av missbrukare vilar främst på socialtjänsten och landstinget. Socialtjänsten ansvarar för den långsiktiga rehabiliteringen och andra stöd och hjälpinsatser medan hälso- och sjukvården främst svarar för avgiftning och vård till personer med psykiska komplikationer till följd av missbruk.

Sedan den 1 januari 1998 gäller att den allmänna försäkringskassan får träffa överenskommelse med kommun, landsting och länsarbetsnämnd om att

samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser (18 kap. 5 § fjärde stycket lagen [1962:381] om allmän försäkring). I samma syfte får även kommuner och landsting sluta avtal med varandra och med försäkringskassan och länsarbetsnämnden om att samverka inom ramen för socialtjänstens respektive hälso- och sjukvårdens områden. Kommunen respektive landstinget skall bidra till finansieringen av sådan verksamhet som bedrivs i samverkan (4 § fjärde stycket socialtjänstlagen respektive 3 § fjärde stycket hälso- och sjukvårdslagen [1982:763]).

Utskottet behandlade motionsyrkanden om missbrukarvård senast i *betänkande 1997/98:SoU17 Vård av missbrukare m.m.*, vartill hänvisas för en bred bakgrundsredovisning (s. 7–12). I anslutning till behandlingen av ärendet anordnade utskottet en offentlig utfrågning om missbrukarvården.

Utskottet avstyrkte motionsyrkanden om ändring av LVM på sätt som yrkas i nu ifrågavarande motion So228 yrkande 6, om tillsyn och kvalitet och om kvinnliga missbrukare m.m. med bl.a. följande motivering (s. 13 f.):

LVM kompletterar socialtjänstlagen i situationer när frivilliga insatser är otillräckliga. Grundtanken är att det är den enskildes behov av vård som skall vara avgörande. Vård enligt LVM skall vara ett medel att bryta en destruktiv utveckling, och vården skall syfta till att ge missbrukaren motivation till fortsatt behandling i frivilliga former. Tvångsvården skall ses som ett led i en längre tids behandling där huvuddelen av insatserna sker inom ramen för frivillig vård. Vården skall därför inriktas på att tillsammans med den enskilde planera behandling och andra rehabiliteringsinsatser som i många fall måste fortgå en längre tid efter det att vården enligt LVM avslutats. Vården skall upphöra när syftet med vården är uppnått, dvs. när missbrukaren är villig att medverka till fortsatt behandling och stöd för att komma ifrån sitt missbruk. Den maximala vårdtiden är sex månader. Enbart det förhållandet att den intagne själv förklarar sig motiverad att ta emot frivillig vård är inte tillräckligt. Det måste göras en noggrann prövning i varje enskilt fall. Socialnämnden är skyldig att se till att den enskilde efter vårdtiden får fortsatt stöd. Någon anledning att nu ändra LVM på sätt som föreslås i motion – – – föreligger inte. – – –

– – – Socialstyrelsen har gjort en särskild studie i kommuner som tidigare i hög utsträckning utnyttjat tvångsvård och där också minskningen varit särskilt stor. Denna studie visar att vården totalt sett inte minskat för gruppen tunga missbrukare. Öppenvård i form av boendestöd har ökat liksom den frivilliga institutionsvården. Enligt utskottet är det dock tveksamt om kommunernas öppenvårdsinsatser kan möta behoven hos de mest utsatta missbrukargrupperna, framför allt yngre narkotikamissbrukare och missbrukare med psykisk störning. Av Socialstyrelsens rapport framgår också att dessa grupper får mindre vård än äldre missbrukare. Detta gäller såväl institutionsvård som öppenvårdsinsatser. Socialstyrelsen har också påpekat att kommunerna har svårt att nå gruppen yngre narkotikamissbrukare och att motivera dem till vård. (För de yngre narkotikamissbrukarna föreligger enligt Socialstyrelsen större svårigheter att hitta alternativ till LVM-vården.) Utskottet ser med oro på situationen och anser att ökade ansträngningar måste göras för att utveckla metoder för motivationsarbete, behandlingsplanering och omhändertagande av gruppen yngre narkotikamissbrukare. – – –

– – – Kommunerna har ansvar för att tillhandahålla ett varierat och flexibelt utbud av insatser av både institutionsvårds- och öppenvårdskaraktär. Med hänsyn till att vårdbehovet kan variera starkt mellan olika missbrukare

måste utbudet av vårdinsatserna kännetecknas av en hög grad av differentiering.

Utskottet anser även att kommunerna måste satsa mer på att finna metoder att nå missbrukande kvinnor och att utveckla verksamheter som särskilt vänder sig till kvinnliga missbrukare. Detta framkom bl.a. under utskottets utfrågning. Utskottet ser positivt på att SiS satsat mycket på forskning kring kvinnornas situation i vården och att myndigheten har ett stort antal (116 av 343) vårdplatser reserverade för kvinnor.

Det utvecklingsarbete som pågår i kommunerna för att finna nya och flexibla former för vård och behandling är värdefullt och bör fortsätta. Utskottet förutsätter att länsstyrelserna och Socialstyrelsen vid sin tillsyn uppmärksam följer utvecklingen särskilt när det gäller insatserna för unga narkotikamissbrukare, missbrukare med psykisk störning, kvinnliga missbrukare och invandrare med missbruksproblem. — — —

— — — Utskottet anser att det finns ett stort behov av ytterligare kunskaper om effekterna av olika insatser inom missbrukarvården, vilket är avgörande för att kunna välja den vård som bäst svarar mot den enskilde missbrukarens behov och för att kunna bedöma om den nuvarande avvägningen av tillgängliga resurser för missbrukare är rimlig och adekvat. Svårigheter att bedöma vårdinnehåll och kvalitet inom missbrukarvården beror bl.a. på att utvärderingar av behandlingsresultat är sällsynta. I propositionen Ändring i socialtjänstlagen framhöll regeringen att det krävs ökade satsningar på utvärdering av missbrukarvården. Även dokumentation och kvalitetssäkring samt metoder för uppföljning och utvärdering av vårdens effekter behövde enligt regeringens mening utvecklas. Utskottet delar denna uppfattning. Det är också som Socialstyrelsen framhållit angeläget att skaffa bättre kunskap om kompetensen bland dem som arbetar med missbrukare i kommunerna. — — —

Beträffande frivilliga organisationer uttalade utskottet att dessa gör omfattande insatser för missbrukare (s. 17). Utskottet ansåg att de ideella organisationerna utför ett värdefullt arbete inom det sociala området och att de har en viktig kompletterande roll, inte minst när det gäller insatser för missbrukare. Utskottet påpekade att regeringen i propositionen Ändring i socialtjänstlagen (1996/97:124) anfört att samarbetet mellan frivilliga organisationer och samhället ytterligare bör utvecklas.

Utskottet avstyrkte samtliga yrkanden. Riksdagen följde utskottet (prot.nr. 1997/98:95).

I *budgetpropositionen för år 1999* (utg.omr. 9 anslag B 10) föreslog regeringen nya riktlinjer för fördelning av statsbidrag till frivilligorganisationerna på det sociala området. Regeringen anförde att det är angeläget att det frivilliga sociala arbetet stärks och effektiviseras samtidigt som de organisationer som är verksamma inom området måste ges respekt och frihet att arbeta efter sina förutsättningar. Syftet med statsbidraget är att stödja organisationerna i deras arbete med att förstärka och komplettera de samhälleliga insatserna. Riksdagen godkände riktlinjerna (bet. 1998/99:SoU1, rskr. 1998/99:104), vilka gäller fr.o.m. den 1 januari 1999.

I budgetpropositionen anføres vidare att Statens institutionsstyrelse har fortsatt att höja kvaliteten på tvångsvården bl.a. genom att särskilt uppmärksamma kvinnliga missbrukare, främst genom olika kompetenshöjande åtgärder bland personalen. En ökad differentiering av vården har också skett (utg.omr. 9 avsnitt 5.3.5).

I maj 1998 tillsatte regeringen en *narkotikakommission* med uppdrag att göra en översyn och förstärkning av narkotikapolitiken (dir. 1998:18). Kommissionen skall bl.a. särskilt analysera utvecklingen av missbrukarvårdens och kriminalvårdens behandlingsprogram, värdera dess resultat och effekter i förhållande till insatta resurser samt föreslå åtgärder för att stärka rehabiliteringen av missbrukare. Uppdraget skall redovisas före utgången av år 2000.

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att utveckla ett system som gör det möjligt att kontinuerligt följa förändringar som sker i missbrukarvården, såväl kvantitativt som kvalitativt. Ett förslag till ett sådant uppföljningssystem redovisades till regeringen i december 1998.

Utskottets bedömning

När det gäller förslaget i motion So228 (m) yrkande 6 om ändring av lagen om vård av missbrukare i vissa fall vidhåller utskottet sin tidigare redovisade inställning. Motionen avstyrks därför.

Regeringen har i flera sammanhang under de senaste åren framhållit frivilligorganisationernas stora betydelse när det gäller att komplettera samhällets insatser på det sociala området. Sedan årsskiftet gäller nya riktlinjer för fördelningen av statsbidrag inom det sociala området. Statsbidraget skall bidra till en ökad samverkan mellan bl.a. organisationerna och kommunerna. Utskottet delar regeringens bedömning att det är viktigt att stärka och effektivisera det frivilliga sociala arbetet, inte minst när det gäller missbrukarvården. Något tillkännagivande från riksdagen med anledning av motionerna So228 (m) yrkande 7 och So381 (m) yrkande 1 behövs inte. Utskottet avstyrker motionerna.

Socialtjänsten i kommunerna har ett stort ansvar när det gäller vården av och stödet till missbrukare. Utskottet vill åter framhålla vikten av mångfald och flexibilitet i utbudet av kommunernas insatser, inte minst när det gäller kvinnliga och yngre missbrukare. Möjligheterna för bl.a. kommuner, landsting och försäkringskassor att träffa avtal om samverkan inom ramen för socialtjänstens område öppnar för ytterligare variation i vårdutbudet. Utskottet ser positivt på att Statens institutionsstyrelse uppmärksammar kvinnliga missbrukare och även på andra sätt satsar på differentiering av tvångsvården. Utskottet vidhåller att det är viktigt att utveckla dels dokumentationen och kvalitetssäkringen inom missbrukarvården, dels metoder för uppföljning och utvärdering av vårdens effekter. Utskottet förutsätter att det kontrollsystem som Socialstyrelsen utvecklar kommer att underlätta arbetet med att fortlöpande följa förändringarna inom missbrukarvården. Narkotikakommissionens uppdrag innefattar bl.a. att föreslå åtgärder för att stärka rehabiliteringen av missbrukare. Utskottet utgår vidare från att Socialstyrelsen och länsstyrelserna vid sin tillsyn över socialtjänsten noga följer kvaliteten i kommunernas missbrukarvård och kompetensen hos dem som arbetar med missbrukare på lokal nivå. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna So258 (v) yrkandena 6 och 8 samt Ju507 (s) yrkande 4. Motion So396 (s) får anses tillgodosedd och avstyrks på den grunden.

Våld mot kvinnor

Motionerna

I *motion So466 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* hemställs om ett tillkännagivande om kommunernas syn på kvinnojourerna (*yrkande 2*). Motionärerna uttrycker sin oro över att det kommunala stödet till kvinnojourerna minskar och i en del fall helt har dragits in med hänvisning till socialtjänsten. Andra kommuner villkorar bidragen och har synpunkter på öppettider, prioriteringar m.m. Vissa kommuner vill också inordna kvinnojourerna inom de övriga kommunala institutionerna med anmälnings- och uppgiftsskyldighet. Enligt motionärerna grundas kvinnojourernas verksamhet emellertid på ideellt engagemang och en fristående ställning i förhållande till myndigheterna. Motionärerna anför att kommunerna bör respektera kvinnojourerna, inse deras betydelse och ge dem ekonomiskt stöd för att driva en kontinuerlig verksamhet. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om tillvaratagande av kvinnojourernas kunskaper (*yrkande 3*). Enligt motionärerna har kvinnojourerna byggt upp en gedigen kunskapsbas baserad på kvinnors verklighet samt feministisk forskning om mäns sexualiserade våld. Motionärerna anser att kvinnojourernas kunskap och kompetens bör användas vid utbildning av myndighetspersonal samt på alla andra utbildningsnivåer när det gäller jämställdhet. Motionärerna begär slutligen ett tillkännagivande till regeringen om att vård och terapi till misshandlade och våldtagna kvinnor bör vara gratis (*yrkande 5*).

Liknande synpunkter som i *motion So466 (v) yrkande 2* framförs i *motion So280 av Elisabeth Fleetwood och Maud Ekendahl (m)*. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts om kvinnojourernas fortlevnad samt om behovet av deras samhälleliga insatser.

I *motion So324 av Margareta Viklund (kd)* begärs ett tillkännagivande om att en utredning bör få i uppdrag att upprätta en handlingsplan med konkreta åtgärder för att minska kvinnomisshandeln och då ta till vara kvinnojourernas samlade erfarenheter.

I *motion So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp)* begärs att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om rätten till psykoterapi för våldtagna och misshandlade kvinnor (*yrkande 7*). Motionärerna anser att rätten till psykoterapi för dessa kvinnor skall ingå i den heltäckande vårdgaranti som regeringen skall förhandla fram med Landstingsförbundet.

Bakgrund och tidigare behandling

Det finns 131 lokala kvinnojourer som är organiserade i Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS) eller i Sveriges Kvinnojourers Riksförbund. Bidrag till kvinnojourerna utgår främst från kommunerna men även statligt stöd ges. Regeringen har de senaste åren avsatt drygt 5 miljoner kronor årligen för bidrag till organisationer som motverkar våld mot kvinnor (utg.omr. 9 anslag C 2 – B 10 fr.o.m. år 1999 – Bidrag till organisationer på det sociala området). Medlen disponeras av Socialstyrelsen och har fördelats

enligt följande: 3 miljoner kronor till de lokala kvinnojourernas utvecklingsarbete, 1 miljon kronor till riksorganisationer och ca 1 miljon kronor till mansjourer, invandrarorganisationer och vissa andra organisationer som arbetar med frågor om våld mot kvinnor och barn. Det statliga stödet har fr.o.m. år 1998 höjts genom att ytterligare 6 miljoner kronor årligen tillförts ovannämnda anslag. Medlen skall tilldelas de lokala kvinnojourerna och deras två riksorganisationer.

I den av riksdagen godkända *propositionen 1997/98:55 Kvinnofrid* (bet. 1997/98:JuU13, rskr. 1997/98:250) föreslogs ett antal åtgärder för att motverka våld mot kvinnor, bl.a. skärpt lagstiftning och ökade satsningar på förebyggande åtgärder och på åtgärder som syftar till att utsatta kvinnor skall få ett bättre bemötande och omhändertagande. Bl.a. gäller sedan den 1 juli 1998 en ny bestämmelse i socialtjänstlagen med innebörd att socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp att förändra sin situation (8 a §). Vidare sker en satsning på fortbildning som riktas till personal inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och rättsväsendet. I december 1997 lämnade regeringen s.k. myndighetsgemensamma uppdrag till berörda myndigheter på central och regional nivå, bl.a. Riksåklagaren och åklagarmyndigheterna, Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna, Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Myndigheterna åläggs bl.a. att förebygga våldsbrott mot kvinnor, att utarbeta åtgärdsprogram eller policydokument för sitt arbete med dessa frågor samt att samverka med andra myndigheter och med frivilligorganisationer som t.ex. kvinnojourerna. Särskilda uppdrag gavs även till vissa av de enskilda berörda myndigheterna.

Socialutskottet avgav yttrande till justitieutskottet (*1997/98:SoU4y*) över vissa delar i propositionen om kvinnofrid jämte ett antal motioner, bl.a. om stöd till kvinnojourer. Socialutskottet anförde att kvinnojourerna utför ett mycket värdefullt socialt arbete med att stödja och hjälpa kvinnor som utsatts för våld och andra övergrepp och synliggöra det våld som drabbar kvinnor samt genom att förmedla kunskaper om könsrelaterade övergrepp. Verksamheten utgör således ett utmärkt komplement till socialtjänstens insatser på området. För många kvinnor utgör också jourerna ett värdefullt alternativ till myndigheternas insatser bl.a. genom en hög grad av tillgänglighet och genom att anonymitet kan garanteras, menade utskottet. Utskottet delade regeringens uppfattning att stödet till de lokala kvinnojourerna även i fortsättningen i första hand bör ses som en fråga för kommunerna. Utskottet ansåg också i likhet med regeringen att den från statens sida ökade satsningen på kvinnojourernas utvecklingsarbete inte får leda till ett minskat engagemang från kommunerna utan att det tvärtom är angeläget att kommunerna i högre utsträckning än för närvarande stödjer kvinnojourernas arbete. Såsom framhållits såväl i propositionen som i ett flertal motioner ansåg utskottet det angeläget att jourerna får behålla sin ideella karaktär och ges möjlighet att existera på egna villkor. Stat och kommun bör därför vara försiktiga med att ställa ensidiga villkor som krav för bidrag, anfördes det. Utskottet erinrade i sammanhanget om att det redan i förarbetena till socialtjänstlagen särskilt betonats att stödet från olika samhällsorgan inte får medföra en styrande

effekt på de frivilliga organisationerna och att samverkan inte får inkräkta på organisationernas integritet och initiativförmåga. Justitieutskottet delade socialutskottets bedömning att de då aktuella motionsyrkandena var i huvudsak tillgodosedda och avstyrkte yrkandena. Detta blev också riksdagens beslut.

I ärendet behandlades även motioner om en vårdgaranti och om kostnadsfri vård och terapi för misshandlade och våldtagna kvinnor. Socialutskottet delade regeringens uppfattning att kvinnor som har utsatts för våld och andra övergrepp kan ha behov av kvalificerat psykiatriskt stöd och att psykoterapi kan vara en lämplig behandlingsmetod. Utskottet erinrade om att frågan om införande av en generell behandlingsgaranti var under beredning i Rege- ringskansliet samt att frågan om att främja möjligheterna till privat psyko- terapeutisk behandling ingår som en del av beredningen av betänkandet Klara spelregler (SOU 1997:179) från Delegationen för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård. Utskottet ansåg inte att det behövdes något initiativ från riksdagens sida. Justitieutskottet hade samma uppfattning och avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

I *betänkande 1998/99:SoU3 Stärkt patientinflytande m.m.* behandlade utskot- tet bl.a. regeringens *proposition 1997/98:189 Patientens ställning* samt mot- ioner om att införa en vårdgaranti (s. 11 f.). Utskottet delade inställningen i propositionen att tidsfrister inom vården inte bör lagfästas utan att det i stäl- let är lämpligare att bygga vidare på systemet med överenskommelser mellan staten och landstingen. Utskottet påpekade att regeringen har upp-dragit åt Socialstyrelsen att beskriva och analysera förutsättningarna för och conse- kvenserna av införandet av en behandlingsgaranti inom svensk hälso- och sjukvård. Utgångspunkten är att frågan skall få en allsidig belysning som bl.a. innefattar ett ekonomiskt, organisatoriskt, praktiskt och medicinskt perspektiv. Uppdraget skall redovisas till regeringen före utgången av febru- ari månad 1999. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående utrednings- arbetet borde avvaktas och att riksdagen inte borde ta något initiativ på om- rådet. Motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1998/99:54).

Rikskvinnocentrum (RKC) inrättades år 1994 och har Landstinget i Uppsala län som huvudman. Centrumet driver en öppen patientmottagning för kvin- nor som blivit utsatta för våld samt är ett nationellt resurs- och kompetens- centrum som skall skapa former för ett gott omhändertagande inom vården av denna grupp kvinnor. Vid behandlingen av *budgetpropositionen för år 1999 (bet. 1998/99:SoU1)* fann utskottet skäl föreligga att även för år 1999 stödja RKC ekonomiskt, bl.a. för att bedriva forskning om effekterna av våld mot kvinnor. Utskottet föreslog att en miljon kronor skulle avsättas för RKC genom att tillföra anslaget A 3 Bidrag till hälso- och sjukvården (utg. omr. 9) detta belopp och minska anslaget D 1 Socialvetenskapliga forskningsrådet: Forskning med motsvarande summa (s. 45 f.). Riksdagen följde utskottet.

Socialstyrelsen skall enligt *regleringsbrevet för budgetåret 1999* senast den 30 juni 1999 lämna en redovisning av konsekvenserna av ändringarna i soci- altjänstlagen vad avser stöd till våldsutsatta kvinnor.

Utskottets bedömning

Utskottet vill åter framhålla det stora värdet av det arbete som kvinnojourerna utför genom att stödja och hjälpa kvinnor som utsatts för våld och andra övergrepp, synliggöra våldet mot kvinnor samt förmedla kunskaper om könsrelaterade övergrepp. Kvinnojourerna utgör ett mycket betydelsefullt alternativ till socialtjänstens verksamhet på området, bl.a. genom sin tillgänglighet och genom att kvinnorna som söker sig dit kan garanteras anonymitet. Propositionen om kvinnofrid har föranlett att åtgärder nu vidtas inom ett brett fält för att bekämpa våld mot kvinnor. Vidare har det statliga stödet till kvinnojourerna och deras riksorganisationer höjts. Utskottet ser mycket positivt på detta.

Utskottet vidhåller att den omständigheten att det statliga stödet till kvinnojourerna har ökat inte får leda till att kommunernas engagemang minskar utan att dessa även fortsättningsvis bör ha det primära ansvaret för att stödja kvinnojourerna. Det är enligt utskottet angeläget att kommunerna ger kvinnojourerna behövliga resurser utan att ställa några ensidiga villkor som krav för bidragen. Kvinnojourernas frihet och oberoende måste respekteras. Regeringen har i olika sammanhang givit uttryck för samma inställning. Motionerna So280 (m), So324 (kd) och So466 (v) yrkandena 2 och 3 får därmed anses i huvudsak tillgodosedda och avstyrks.

När det gäller frågan om en vårdgaranti och om kostnadsfri vård för våldtagna eller misshandlade kvinnor vidhåller utskottet att resultatet av det pågående utredningsarbetet kring en behandlingsgaranti inom Socialstyrelsen, liksom den fortsatta beredningen av dessa frågor inom Regeringskansliet, bör avvaktas. Utskottet avstyrker motionerna So462 (fp) yrkande 7 och So466 (v) yrkande 5.

Kompetens och kvalitet

Motionerna

I *motion So308 av Thomas Julin m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om att legitimation bör införas för socionomer (*yrkande 6*). Motionärerna anser att socionomer skall legitimeras för att säkerställa att den som arbetar med mycket svåra ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet av socialt arbete. Det är av yttersta vikt bl.a. för klientens tillit och för rätts-säkerhet i kontakten med socialtjänsten. I kraven för legitimation måste ingå en längre tids arbete under handledning, anförts det i motionen.

I *motion So337 av Ulla Wester (s)* hemställs om ett tillkännagivande till regeringen om att kvalitetssäkra det sociala arbetet genom införande av statlig legitimation. Införande av legitimation för socionomer innebär inte bara att klienternas behov av säkerhet och trygghet tillgodoses utan även att psykosocialt arbete får en starkare ställning.

I *motion Ju911 av Siv Persson m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om en utvärdering, utifrån frekvensen av återfall i brott, av socialtjänstens insatser för de ungdomar som dömts till vård inom social-

tjänsten (*yrkande 10*). Nästan tre av fyra ungdomar som av domstol dömts till vård inom socialtjänsten döms enligt motionärerna för nya brott inom tre år. Denna siffra ligger långt över genomsnittet för samtliga ungdomar som lagförts för brott, ca 40 %. Motionärerna anför att socialtjänstens misslyckande är uppenbart och att regeringen bör se till att socialtjänstens arbete noggrant utvärderas och omformas.

Bakgrund och tidigare bedömning

I socialtjänstlagen infördes den 1 januari 1998 en bestämmelse om att insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet och att det för utförandet av socialnämndens uppgifter skall finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet (7 a § socialtjänstlagen).

I *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Socialstyrelsen* anges att ett av målen för verksamheten är att socialtjänsten skall bedrivas med god kvalitet och effektiv resursanvändning samt tillgodose den enskilde individens behov av omsorg, stöd och service. Tillsynen över socialtjänsten skall enligt regleringsbrevet förstärkas. Socialstyrelsen skall ge ökat stöd till länsstyrelserna i deras tillsynsarbete samt i samverkan med länsstyrelserna utveckla mål, mått och metoder för uppföljning och redovisning av den regionala tillsynen. Socialstyrelsen skall vidare bidra till att kommunerna i ökad utsträckning inför kvalitetsutvecklingsystem inom socialtjänsten.

1994 års *behörighetskommitté* lämnade i sitt betänkande *Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m. (SOU 1996:138)* förslag bl.a. i frågor om legitimation och behörighetsföreskrifter för olika yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården och närliggande områden. Enligt kommitténs uppfattning fanns det goda skäl att ställa höga krav beträffande utbildning och lämplighet hos de personer som deltar i beslutsprocesser och handläggning av ärenden inom socialtjänsten. Personal inom socialtjänsten är dock på ett annat sätt än inom hälso- och sjukvården beroende av vad som beslutats av politiskt tillsatta nämndledamöter. Någon motsvarighet till hälso- och sjukvårdspersonalens särskilda ansvar för medicinska åtgärder finns inte inom socialtjänsten. Kommittén pekade också på variationerna i utbildningsbakgrund och erfarenheter hos personer verksamma inom socialtjänsten. Kommitténs uppfattning var att ett legitimationsförfarande för yrken inom socialtjänsten enligt modell från hälso- och sjukvården inte borde skapas för socialtjänstområdet. Däremot ansåg kommittén att det kunde finnas skäl att överväga en behörighetsreglering eller kompetensreglering knuten till vissa tjänster. För en utförligare redogörelse över kommitténs överväganden hänvisas till betänkandet (s. 441–453).

Betänkandet lades till grund för den av riksdagen antagna *propositionen 1997/98:109 Yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område* (bet. 1997/98:SoU22, rskr. 1997/98:290), vari föreslogs bl.a. att legitimation skulle införas för ytterligare fyra yrkesgrupper på hälso- och sjukvårdsområdet, nämligen apotekare, receptarier, arbetsterapeuter och sjukhusfysiker.

Sedan den 1 januari 1999 gäller nya bestämmelser i bl.a. brottsbalken och socialtjänstlagen om den straffrättsliga påföljden *överlämnande till vård inom socialtjänsten* (prop. 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet, bet. 1997/98:JuU21, rskr. 1997/98:275). Ändringarna har införts mot bakgrund av den kritik som lämnats mot påföljden, bl.a. att den skulle vara ineffektiv, och har till syfte att förstärka överlämnandepåföljden så att den skall kunna utgöra ett trovärdigt alternativ till övriga påföljder även i framtiden. De nya bestämmelserna innebär bl.a. att rätten får överlämna en ung lagöverträdare till vård inom socialtjänsten enbart under förutsättning att det finns en av socialnämnden upprättad vårdplan. Det krävs vidare att rätten anser att socialtjänstens planerade åtgärder är tillräckligt ingripande. Domstolen skall meddela en särskild föreskrift om att den unge skall genomgå vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen. Därigenom får den unge ett klart besked om vad som förväntas av honom. Om den unge bryter mot föreskriften kan det ytterst leda till att rätten undanröjer överlämnandepåföljden och ersätter den med annan påföljd. Ett undanröjande kan ske även då socialtjänsten ändrar uppfattning om vilka insatser som bör göras för den dömd. Socialnämnden är skyldig att underrätta åklagarmyndigheten om åtgärderna enligt vårdplanen inte kommer till stånd.

Vid riksdagsbehandlingen av ärendet yttrade sig socialutskottet till justitieutskottet (*ytt. 1997/98:SoU6y*). Socialutskottet delade regeringens bedömning att socialtjänsten har större möjligheter än kriminalvården att motverka ungdomars kriminella utveckling och åstadkomma positiva förändringar samt att ungdomar i möjligaste mån bör hållas utanför kriminalvården. Utskottet ansåg vidare, liksom regeringen, att unga lagöverträdare även fortsättningsvis i första hand skall vara ett ansvar för socialtjänsten och att påföljden *överlämnande till vård inom socialtjänsten* bör finnas kvar. Utskottet ställde sig positivt till förslagen i propositionen om att bl.a. skärpa kraven på innehållet i socialnämndens yttranden och om att införa en skyldighet för socialnämnden att underrätta åklagarmyndigheten i vissa situationer.

Utskottets bedömning

Utskottet vill understryka betydelsen av hög kvalitet i socialtjänstens insatser och av att personalen har lämplig utbildning och erfarenhet. Utskottet vill understryka att klienten måste känna trygghet i mötet med personalen och få respekt för sin integritet. I socialtjänstlagen har införts en bestämmelse som skall garantera kvalitet i socialtjänstens verksamhet och insatser samt framhålla vikten av hög kompetens hos de olika personalgrupperna. Socialstyrelsen, som skall följa effekterna av de genomförda ändringarna i socialtjänstlagen, arbetar bl.a. med att få kommunerna att i större utsträckning införa kvalitetsutvecklingssystem för socialtjänsten. Vidare kan nämnas att frågor om bemötande av enskilda personer och om hur tillsynen över socialtjänsten kan förbättras och effektiviseras behandlas av Socialtjänstutredningen. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motionerna So308 (mp) yrkande 6 och So337 (s). Motionerna avstyrks.

Fr.o.m. den 1 januari 1999 gäller nya bestämmelser med syfte att stärka påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten och göra den mer effektiv. Utskottet anser att det är för tidigt att dra några slutsatser av effekterna av lagändringarna och avstyrker därför motion Ju911 (fp) yrkande 10.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *allmänna utgångspunkter för socialtjänsten, m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So223 yrkandena 1–4 och 1998/99:A802 yrkande 10,

res. 1 (m)

2. beträffande *åtgärder för att stärka familjen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So228 yrkande 3,

res. 2 (m, kd)

3. beträffande *socialtjänstens finansiering*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So277 yrkande 3,

4. beträffande *riksnormen m.m.*

att riksdagen avslår motion 1998/99:So223 yrkandena 5 och 7,

res. 3 (m)

5. beträffande *omfattningen av försörjningsstödet*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So277 yrkande 1 delvis,

res. 4 (v, mp)

6. beträffande *ideella skadestånd*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So404,

res. 5 (v, mp)

7. beträffande *extraarbetande ungdomar*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So292,

res. 6 (fp, mp)

8. beträffande *villkor för försörjningsstöd*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So223 yrkande 6, 1998/99:So277 yrkande 4, 1998/99:So373 yrkande 2, 1998/99:Ub453 yrkande 18 och 1998/99:A291 yrkande 1,

res. 7 (m)

res. 8 (v, mp)

res. 9 (c)

9. beträffande *barnfamiljernas ekonomiska situation*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So282, 1998/99:So362, 1998/99:So378 yrkandena 2 och 4 samt 1998/99:So380 yrkande 4,

res. 10 (v, mp)

res. 11 (kd)

10. beträffande *transfereringar relaterade till civilstånd*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So298,

11. beträffande *en utvärdering av ändringarna i socialtjänstlagen*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So207 och 1998/99:So277 yrkande 6,

res. 12 (m)

12. beträffande *annat bistånd*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So255 yrkande 4,
1998/99:So258 yrkande 11, 1998/99:So277 yrkande 1 delvis,
1998/99:So363, 1998/99:So376 yrkande 15, 1998/99:So425 yrkande 7
och 1998/99:So465 yrkandena 6 och 7,

res. 13 (m, kd, fp)

res. 14 (v, mp)

13. beträffande *umgängesresor*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So277 yrkande 5,

res. 15 (v)

14. beträffande *skolbarnsomsorg*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So277 yrkande 2,

res. 16 (v)

15. beträffande *ändring av LVM*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So228 yrkande 6,

res. 17 (m)

16. beträffande *frivilligorganisationer*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So228 yrkande 7 och
1998/99:So381 yrkande 1,

res. 18 (m)

17. beträffande *vård av och stöd till missbrukare*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So258 yrkandena 6 och 8,
1998/99:So396 och 1998/99:Ju507 yrkande 4,

res. 19 (v, mp)

18. beträffande *kvinnjourer*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So280, 1998/99:So324 och
1998/99:So466 yrkandena 2 och 3,

res. 20 (v, mp)

19. beträffande *vårdgaranti m.m. för misshandlade och våldtagna
kvinnor*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So462 yrkande 7 och
1998/99:So466 yrkande 5,

res. 21 (v, mp)

res. 22 (fp)

20. beträffande *legitimation för socionomer*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So308 yrkande 6 och
1998/99:So337,

res. 23 (mp)

21. beträffande *överlämnande till vård inom socialtjänsten*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju911 yrkande 10.

Stockholm den 18 februari 1999

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Leif Carlson (m), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Catherine Persson (s), Lars Elinderson (m), Tullia von Sydow (s) och Maj-Britt Wallhorn (kd).

Reservationer

1. Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten, m.m. (mom. 1)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "När det gäller" och på s. 11 slutar med "yrkande 10" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att socialtjänstlagen måste bygga på insikten att lagen är ett stöd och komplement till enskilda individers självklara ansvar och till de naturliga nätverk som skapas av familj, vänner, arbetskamrater och grannar. Det är i starka små gemenskaper som sociala problem tidigt kan upptäckas och lättast lösas. Myndigheter kan aldrig ersätta dessa naturliga nätverk. Grunden för socialtjänstlagen måste enligt utskottet vara att aktivera, inte att passivisera. Lagen måste bygga på stabila och långsiktigt hållbara värderingar och samtidigt vara förutsebar.

Det svenska samhället har kommit att byggas efter principen att medborgarna via skattsedeln kan köpa sig fria från ansvar för sin egen och andras situation. Den sociala ingenjörskonsten har lett till mängder av bidragssystem med många gånger höga bidragsnivåer. En konsekvens av detta är ett orimligt högt skattetryck, vilket i sin tur har medfört att allt fler svenskar blivit beroende av ekonomiskt stöd för att klara sig när skatten är betald. Att vara bidragsberoende innebär att inte ha kontroll över den egna ekonomiska situationen. När den offentliga ekonomin sviktar blir de människor som förlitat sig på de offentliga systemen de mest sårbara. Utskottet anser att den enskilde måste ha reella möjligheter att påverka sin situation och ta ansvar för sitt liv och ser det som ett egenvärde att hushållen kan leva på den egna lönen. En naturlig princip borde enligt utskottet vara att den som betalar skatt inte samtidigt skall behöva bidrag och att den som kvitterar ut bidrag inte skall behöva betala skatt.

De som av olika orsaker inte kan försörja sig eller av annan anledning behöver samhällets stöd och hjälp skall enligt utskottets mening ovillkorligen garanteras detta. Detta statens grundläggande ansvar gäller dels för människor med allvarliga funktionshinder eller allvarliga sjukdomar som gör att de har ett permanent behov av stöd, dels för människor som av andra skäl inte kan försörja sig. Enligt utskottet bör däremot den som både kan och vill försörja sig själv ges bättre förutsättningar att stå på egna ben, bl.a. genom en flexibel arbetsmarknadspolitik som bidrar till att skapa fler jobb och en skattepolitik som gör det möjligt att leva på en normal familjeinkomst. Risker är annars att de som verkligen behöver samhällets stöd blir utan. Det måste

tydliggöras vad som är ett individuellt ansvar och vad som är en genuin gemensam förpliktelse.

Socialbidraget skall enligt utskottet vara ett yttersta skyddsnät, som ingående prövas från fall till fall, och skall inte jämföras med en generell socialförsäkring. I dagens läge med hög arbetslöshet och förändringar i de generella försäkringssystemen är risken för en generalisering av det ekonomiska biståndet överhängande. Inte minst vissa invandrargrupper och ungdomar som aldrig kommit in på arbetsmarknaden riskerar att fastna i ett långvarigt socialbidragsberoende. Särskilt tydligt är detta i vissa hårt segregerade förortsområden. Ett ökat bidragsberoende och en ökad segregation medför en växande social desperation och innebär ett hot mot hela det svenska samhällets välbefinnande.

Det måste skapas radikalt bättre förutsättningar för arbete och ansvarstagande i Sverige. Många barnfamiljer med två normala inkomster hamnar i dag under Socialstyrelsens normer för socialbidrag. En stor del av förvärvsarbetande, ensamstående föräldrar är beroende av socialbidrag för att kunna uppnå en rimlig ekonomisk standard. För arbetslösa ensamförsörjare med barn är det ofta helt omöjligt att förbättra sin ekonomiska situation genom att börja förvärvsarbeta, i den mån det finns jobb. Enligt utskottets mening behövs det en bred genomlysning av problemen och dess inbördes sammanhang för att åstadkomma större och mer långsiktiga förändringar.

Regeringen har nyligen tillsatt en ”kommitté för socialt bokslut”, med uppdrag att beskriva välfärdsutvecklingen under 1990-talet. Utskottet anser att regeringen bör ge denna kommitté kompletterande uppdrag att belysa hur sambandet mellan höga skatter och bidragsberoende påverkar tryggheten och välfärden för olika grupper och därvid föreslå förändringar som kan bryta bidragsberoende och segregation. Inte minst gäller detta barnfamiljernas situation.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So223 (m) yrkandena 1–4 och A802 (m) yrkande 10 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *allmänna utgångspunkter för socialtjänsten, m.m.* att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So223 yrkandena 1–4 och 1998/99:A802 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Åtgärder för att stärka familjen (mom. 2)

Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Lars Elinderson (m) och Maj-Britt Wallhorn (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 11 börjar med ”Enligt portalparagrafen” och slutar med ”Motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är det nödvändigt att stärka familjen. Det måste vara möjligt för föräldrar att ge sina barn den kärlek, omtanke, stöd och ledning som varje barn har rätt till och som leder till att barnen växer upp till trygga och

harmoniska människor. Utskottet anser att tankemönstret att någon annan tar över ansvaret i och med att skatten är betald är alltför utbrett i landet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So228 (m) yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *åtgärder för att stärka familjen*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So228 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Riksnormen m.m. (mom. 4)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 19 börjar med ”Utskottet har inte ändrat” och slutar med ”yrkandena 5 och 7” bort ha följande lydelse:

Utskottet är kritiskt mot att en del av det ekonomiska biståndet till försörjning beräknas enligt en för hela landet gällande riksnorm som fastställs av regeringen. Detta förfarande strider mot principen om det kommunala självstyret. Det är kommunerna som enligt socialtjänstlagen har det yttersta ansvaret när det gäller att hjälpa människor i svåra situationer. Enligt utskottets mening är det rimligt att den som finansierar en utgift också får bestämma nivån på densamma. Utskottet anser vidare att det är viktigt att det lokala löneläget och kostnadsbilderna på orten kan beaktas när bidragsnivåerna skall bestämmas. Socialtjänstens stödinsatser skall utgå från en helhetssyn där det ekonomiska biståndet endast utgör en del. Riksnormen medför enligt utskottets mening en uppenbar risk att kommunerna gör slentrianmässiga bedömningar av vilket hjälpbehov som föreligger och inte väger det ekonomiska biståndet mot andra stöd- och hjälpåtgärder som kan vara lämpliga.

Många söker socialbidrag endast under kortare perioder, t.ex. mellan två anställningar, och har annars normala inkomstmöjligheter. Utskottet anser att kommunerna i situationer där en person mer tillfälligt hamnar i ekonomiska svårigheter bör ges möjlighet att ersätta socialbidraget med ett lån. Den enskilde skall inledningsvis kunna få hjälp i form av lån upp till ett bestämt maximibelopp och om behov av bistånd därefter fortfarande föreligger skall socialbidrag kunna utgå. Enligt utskottet måste kommunerna också ha möjlighet att kräva återbetalning av lånet. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So223 (m) yrkandena 5 och 7 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *riksnormen m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So223 yrkandena 5 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Omfattningen av försörjningsstödet (mom. 5)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 19 börjar med "Utskottet vidhåller" och på s. 20 slutar med "yrkande 1 delvis" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inställningen i motion So277 (v) yrkande 1 delvis om att fler poster bör ingå i det s.k. försörjningsstödet enligt 6 b § socialtjänstlagen. Det skulle därmed också vara möjligt att överklaga beslut härom med förvaltningsbesvär. Enligt utskottet bör försörjningsstöd således även lämnas för skäliga kostnader för möbler, husgeråd, TV m.m., icke akut tandvård, psykologisk behandling och psykoterapi. Tandvårdsförsäkringen har under de senaste åren urholkats på ett sådant sätt att det många gånger är svårt för en socialbidragstagare att ha råd med tandvård. Dessutom kan svåra gränsdragningsproblem uppstå vid bedömningen av vad som är att anse som akut tandvård. Psykologisk behandling och psykoterapi kan öppna för en fullständig rehabilitering och bör i likhet med annan läkarvård också omfattas av försörjningsstödet. Utskottet anser att regeringen bör ge Socialtjänstutredningen i uppdrag att överväga en utökning av besvärsrätten i enlighet med vad som nu anförts.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *omfattningen av försörjningsstödet*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So277 yrkande 1 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

5. Ideella skadestånd (mom. 6)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med "Socialstyrelsen har nyligen" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

En person som utsatts för brott kan erhålla skadestånd för sveda och värk och för psykiskt lidande. Om personen i fråga söker ekonomiskt bistånd för sitt uppehälle kan han med nuvarande bestämmelser nekas detta med hänvisning till att han i första hand bör leva på skadeståndersättningen. Skadeståndet är ofta avsett att täcka terapikostnader och andra kostnader för att brotts-offret skall kunna gå vidare i sitt liv. I dessa fall förfelar enligt utskottets mening skadeståndet sitt syfte om det skall behöva användas till det dagliga uppehållet. Socialstyrelsen har redan uppmärksammat regeringen på problemet. Utskottet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ändring i socialtjänstlagen med den innebörden att ideella skadestånd inte räknas som inkomst vid beräkningen av ekonomiskt bistånd.

Vad utskottet nu anför bör riksdagen med anledning av motion So404 (v) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *ideella skadestånd*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So404 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Extraarbetande ungdomar (mom. 7)

Thomas Julin (mp) och Kerstin Heinemann (fp) anser:

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”Enligt Socialstyrelsens” och slutar med ”Motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det viktigt att kommunerna, vid beräkningen av en familjs behov av ekonomiskt bistånd, låter ungdomar få behålla så stor del av sina inkomster från t.ex. ett sommarjobb att de uppmuntras till att arbeta. Ett system som signalerar att arbete inte lönar sig leder till sänkt arbetsmoral bland ungdomar och till att ett bidragsberoende tidigt cementeras. Utskottet anser att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utforma tydliga rekommendationer vad gäller extraarbetande ungdomar till socialbidragstagande föräldrar i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So292 (fp) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *extraarbetande ungdomar*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So292 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Villkor för försörjningsstöd (mom. 8)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”I motionerna” och slutar med ”de nämnda motionerna” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det var ett steg i rätt riktning när bestämmelserna i 6 c–e §§ infördes i socialtjänstlagen. Enligt utskottets mening bör dock möjligheten för kommunerna att villkora biståndet utökas till att avse fler sorters aktiviteter än de som anges i de nämnda paragraferna. Bestämmelserna bör dessutom kunna tillämpas på alla som söker socialbidrag. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So223 (m) yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So277 (v) yrkande 4, So373 (mp) yrkande 2, Ub453 (c) yrkande 18 och A291 (v) yrkande 1 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *villkor för försörjningsstöd*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So223 yrkande 6 och med avslag på motionerna 1998/99:So277 yrkande 4, 1998/99:So373

yrkande 2, 1998/99:Ub453 yrkande 18 och 1998/99:A291 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Villkor för försörjningsstöd (mom. 8)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”I motionerna” och slutar med ”de nämnda motionerna” bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig kritiskt mot att allt fler kommuner, med hänvisning till bestämmelserna i 6 c–e §§ socialtjänstlagen, tvingar ungdomar att ta en praktikplats för att de skall erhålla socialbidrag. Konsekvenserna av bestämmelserna är att många unga människor tvingas delta i ofta meningslös verksamhet i stället för att söka arbete. Möjligheten att villkora socialbidraget strider också mot socialtjänstlagens portalparagraf om respekt för individens självbestämmande och integritet. Utskottet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i socialtjänstlagen så att socialbidrag inte skall kunna villkoras av deltagande i praktik eller kompetenshöjande verksamhet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So277 (v) yrkande 4, So373 (mp) yrkande 2, och A291 (v) yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So223 (m) yrkande 6 och Ub453 (c) yrkande 18 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande villkor för försörjningsstöd

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So277 yrkande 4, 1998/99:So373 yrkande 2, och 1998/99:A291 yrkande 1 och med avslag på motionerna 1998/99:So223 yrkande 6 och 1998/99:Ub453 yrkande 18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Villkor för försörjningsstöd (mom. 8)

Kenneth Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”I motionerna” och slutar med ”de nämnda motionerna” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att studenter i normalfallet inte skall omfattas av kraven i 6 c–e §§ socialtjänstlagen på att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet för att erhålla bistånd under sommaruppehåll. Eftersom studenterna har sina studier att återgå till, torde behovet av att förhindra passivisering av denna grupp vara begränsat. Enligt utskottet bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till ändring i socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion Ub453 (c) yrkande 18 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So223 (m) yrkande 6, So277 (v) yrkande 4, So373 (mp) yrkande 2, och A291 (v) yrkande 1 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *villkor för försörjningsstöd*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ub453 yrkande 18 och med avslag på motionerna 1998/99:So223 yrkande 6, 1998/99:So277 yrkande 4, 1998/99:So373 yrkande 2 och 1998/99:A291 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Barnfamiljernas ekonomiska situation (mom. 9)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig positivt till de av regeringen aviserade höjningarna av barnbidraget åren 2000 och 2001. Utskottet vill framhålla vikten av att dessa höjningar kommer alla barn till del. För de familjer som uppbär socialbidrag innebär emellertid nuvarande regler att socialbidraget minskar i samma mån som barnbidraget höjs, vilket får till följd att barnen i de ekonomiskt mest utsatta familjerna riskerar att helt gå miste om barnbidragshöjningen. Utskottet anser att regeringen i kommande budgetarbete bör vidta åtgärder för att förhindra detta.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So282 (v) och So380 (v) yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So362 (s) och So378 (kd) yrkandena 2 och 4 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *barnfamiljernas ekonomiska situation*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So282 och 1998/99:So380 yrkande 4 och med avslag på motionerna 1998/99:So362 och 1998/99:So378 yrkandena 2 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Barnfamiljernas ekonomiska situation (mom. 9)

Lars Gustafsson och Maj-Britt Wallhorn (båda kd) anser

dels att de delar av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”Regeringen har” och slutar med ”kommitténs arbete” och på samma sida börjar med ”Med det sagda” och slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse:

Saneringen av de offentliga finanserna har drabbat barnfamiljerna, särskilt ensamstående mödrar, mycket hårt. Ensamföräldrar har väsentligt lägre inkomster än samboende föräldrahushåll och har i högre utsträckning än andra förlorat fotfästet på arbetsmarknaden under lågkonjunkturen. Ansträngd ekonomi med psykisk press och känsla av otillräcklighet kan påverka barnen. Högre krav måste därför ställas på kommunerna för att dessa skall uppfylla intentionerna i barnkonventionen och tillgodose barnens rätt till sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för deras välfärd. Utskottet anser att situationen för barn som lever med ensamstående föräldrar och för

barn i invandrarfamiljer måste följas särskilt noga. Detta för att förhindra att prioriteringar görs som ytterligare försämrar den ekonomiska situationen för dessa grupper. Utskottet anser vidare att det bör initieras gruppverksamheter för unga, lågutbildade och arbetslösa mödrar för att återuppbygga deras självförtroende. Många ensamstående föräldrar har behov av sociala kontakter för ömsesidigt stöd och utbyte av gemensamma erfarenheter. Det bör också utarbetas individuella framtidsplaner vad gäller studie- och yrkesinriktning för denna grupp.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So378 (kd) yrkandena 2 och 4 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So282 (v), So362 (s) och So380 (v) yrkande 4 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *barnfamiljernas ekonomiska situation*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So378 yrkandena 2 och 4 och med avslag på motionerna 1998/99:So282, 1998/99:So362 och 1998/99:So380 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. En utvärdering av ändringarna i socialtjänstlagen (mom. 11)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 20 börjar med ”Socialstyrelsen har redan” och på s. 21 slutar med ”avstyrker dem därför” bort ha följande lydelse:

Om särskilda skäl föreligger kan socialnämnden enligt 6 b § socialtjänstlagen frånga riksnormen och beräkna biståndet till en högre nivå. Enligt förarbetena till bestämmelsen gäller detta t.ex. om en person av medicinska skäl har behov av dyrare kost eller om han på grund av rörelsehinder har svårighet att upprätthålla kontakten med andra och därför har extra utgifter för telefon och tidningar. Utskottet vill framhålla att det finns en rad situationer som inte självklart täcks in av vad som anförs i motiven till lagstiftningen. Det vore t.ex. oacceptabelt om en funktionshindrad person vägras tillfälligt bistånd med hänvisning till att han kan sälja sin handikappanpassade bil. Utskottet anser det således angeläget att regeringen noga följer utvecklingen av de senaste ändringarna i socialtjänstlagens bestämmelser om ekonomiskt bistånd.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So207 (m) som sin mening ge regeringen till känna. Motion So277 (v) yrkande 6 får anses tillgodosedd och avstyrks därmed.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *en utvärdering av ändringarna i socialtjänstlagen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So207 och med avslag på motion 1998/99:So277 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Annat bistånd (mom. 12)

Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Maj-Britt Wallhorn (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 24 börjar med "I en rad" och på s. 25 slutar med "yrkandena 6 och 7" bort ha följande lydelse:

Ändringarna i socialtjänstlagen har i praktiken medfört att funktionshindrade personer och anhöriga som vårdar närstående som är långvarigt sjuka, äldre eller funktionshindrade i större utsträckning än tidigare måste förlita sig på kommunernas goda vilja för att få stöd i form av t.ex. ledsagning, avlösning och annat personligt stöd. För familjer med funktionshindrade barn som inte omfattas av LSS är det oerhört viktigt, och ofta själva förutsättningen för att barnen skall kunna bo kvar hemma hos sina föräldrar, att kommunerna ger bistånd i form av sådana insatser med stöd av socialtjänstlagen. Flera kommuner planerar nu att lägga ner eller avgiftsbelägga sin verksamhet för personligt stöd till dem som inte omfattas av LSS. Utskottet ser med oro på denna utveckling. Enligt utskottets mening bör avlösarservice och annat personligt stöd ingå i rätten till "annat bistånd" enligt 6 f § socialtjänstlagen. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag till ändring i socialtjänstlagen i enlighet med utskottets resonemang.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So376 (kd) yrkande 15, So425 (m) yrkande 7 och So465 (fp) yrkandena 6 och 7 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So255 (mp) yrkande 4, So258 (v) yrkande 11, So277 (v) yrkande 1 delvis och So363 (s) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *annat bistånd*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So376 yrkande 15, 1998/99:So425 yrkande 7 och 1998/99:So465 yrkandena 6 och 7 samt med avslag på motionerna 1998/99:So255 yrkande 4, 1998/99:So258 yrkande 11, 1998/99:So277 yrkande 1 delvis och 1998/99:So363 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Annat bistånd (mom. 12)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 24 börjar med "I en rad" och på s. 25 slutar med "yrkandena 6 och 7" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att avlösar- och ledsagarservice samt vård och behandling av missbrukare bör omfattas av rätten till bistånd. Beslut om sådana insatser skall därmed kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Avlösar- och ledsagarservice är endast frivilliga verksamheter för kommunerna. Exempelvis föräldrar till funktionshindrade barn och människor som bistår sina anhöriga drabbas hårt när kommunerna drar in på denna verksamhet. Utskottet anser det därför angeläget att denna typ av stöd omfattas av rätten till bi-

stånd. En missbrukare kan inte överklaga ett beslut om vård genom förvaltningsbesvär. Detta anser utskottet strida mot socialtjänstlagens portalparagraf om att verksamheten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. För att stärka den enskilde missbrukarens motivation att komma ifrån missbruket och för att nå resultat i behandlingen, är det enligt utskottet viktigt att hans eller hennes val av behandling väger tungt.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So255 (mp) yrkande 4, So258 (v) yrkande 11 och So277 (v) yrkande 1 delvis som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So363 (s), So376 (kd) yrkande 15, So425 (m) yrkande 7 och So465 (fp) yrkandena 6 och 7 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *annat bistånd*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So255 yrkande 4, 1998/99:So258 yrkande 11 och 1998/99:So277 yrkande 1 delvis samt med avslag på motionerna 1998/99:So363, 1998/99:So376 yrkande 15, 1998/99:So425 yrkande 7 och 1998/99:So465 yrkandena 6 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Umgängesresor (mom. 13)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 25 börjar med ”Även motion So277” och slutar med ”yrkande 5 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Barn har rätt att träffa sina föräldrar. Därför bör enligt utskottet även kostnader för umgängesresor omfattas av rätten till bistånd. Detsamma bör gälla för vård och behandling av barn. Beslut om sådana insatser skall därmed kunna överklagas genom förvaltningsbesvär.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So277 (v) yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *umgängesresor*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So277 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Skolbarnsomsorg (mom. 14)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 25 börjar med ”Behovet av skolbarnsomsorg” och slutar med ”2 avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Enligt 9 § punkt 7 LSS har skolungdom över 12 års ålder rätt till korttids-tillsyn utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen och under loven, dvs. fritidshem. Barn under tolv års ålder omfattas däremot av skollagens bestämmelser om skolbarnsomsorg, oavsett om barnet tillhör personkretsen i LSS eller ej. Beslut om insatser enligt LSS kan överklagas med förvaltningsbesvär, däremot inte beslut om skolbarnsomsorg enligt skollagen. Detta får

till följd att funktionshindrade barn är hänvisade till att kommunerna tar sitt ansvar enligt skollagen och tillgodoser barnets behov. Utskottet anser det otillfredsställande och inkonsekvent att funktionshindrade barn har en starkare ställning i nu avsett hänseende efter 12 års ålder än före. Enligt utskottet bör ändringar göras i LSS och skollagen så att denna skillnad undanröjs. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So277 (v) yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *skolbarnsomsorg*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So277 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Ändring av LVM (mom. 15)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 29 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”Motionen avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet ger den nu gällande lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) inte tillräckliga möjligheter att tidigt och effektivt gripa in för att hjälpa missbrukare. Utskottet anser därför att LVM bör ändras så att frivilliga åtgärder och tvång skall kunna kombineras. Enligt utskottet bör stöd och behandling kunna ske på tre nivåer. Dessa är frivilliga åtgärder inom ramen för socialtjänstens bestämmelser, övervakning och andra föreskrifter som socialnämnden ålägger missbrukaren samt i sista hand frihetsberövande åtgärder. Lagen bör också ge möjlighet till s.k. kontraktsvård och till längre sammanhängande vårdperioder. Insatserna bör inriktas på missbrukare som befinner sig i början av ett missbruk. Utskottet vill i sammanhanget framhålla vikten av ett fördjupat samarbete mellan olika myndigheter, bl.a. mellan polisen och de sociala myndigheterna. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ändring av LVM i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So228 (m) yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *ändring av LVM*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So228 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. Frivilligorganisationer (mom. 16)

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 29 börjar med ”Regeringen har” och slutar med ”Utskottet avstyrker motionerna” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inställningen i motionerna So228 (m) yrkande 7 och So381 (m) yrkande 1 om att frivilligorganisationerna, exempelvis Frälsningsarmén och Stadsmissionen, gör mycket värdefulla insatser när det gäller att hjälpa missbrukare och andra utsatta i samhället, särskilt i storstäderna. I de ideella organisationerna finns ofta människor med ett oerhört engagemang och som är värda all respekt och beundran. Enligt utskottet är det viktigt att staten skapar bättre förutsättningar för de ideella och humanitära organisationerna och verkar för en ökad samverkan mellan myndigheterna och organisationerna.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *frivilligorganisationer*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So228 yrkande 7 och 1998/99:So381 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. Vård av och stöd till missbrukare (mom. 17)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 29 börjar med "Socialtjänsten i kommunerna" och slutar med "på den grunden" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det viktigt att insatser för unga missbrukare bygger på en aktiv pedagogik och utgår från en social helhetssyn. Tvångsåtgärder mot unga missbrukare med sociala problem kan endast accepteras inom ramen för socialtjänstens verksamhet. Det är också angeläget att tvångsvård underställs en kontinuerlig och noggrann kvalitetskontroll. Utskottet vill vidare framhålla behovet av kunskap om skillnaderna när det gäller mäns och kvinnors missbruk och sociala situation. Eftersom missbruksmönstret skiljer sig åt mellan könen måste det finnas olika slags insatser och vårdformer för kvinnor respektive män med missbruksproblem.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So258 (v) yrkandena 6 och 8 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So396 (s) och Ju507 (s) yrkande 4 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *vård av och stöd till missbrukare*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So258 yrkandena 6 och 8 och med avslag på motionerna 1998/99:So396 och 1998/99:Ju507 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. Kvinnojourer (mom. 18)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 33 börjar med "Utskottet vidhåller att" och slutar med "tillgodosedda och avstyrks" bort ha följande lydelse:

Under senare tid har det kommit signaler som tyder på att kommunernas syn på kvinnojourernas verksamhet har förändrats. Det ekonomiska stödet till kvinnojourerna minskar eller dras in helt med hänvisning till den verksamhet som socialtjänsten bedriver. Vissa kommuner villkorar bidragen och har synpunkter på öppettider, verksamhetsprioriteringar m.m. Det finns också kommuner som vill inordna kvinnojourerna i de kommunala institutionerna med anmälnings- och uppgiftsskyldighet som följd. Utskottet ser med oro på denna utveckling. Det är viktigt att kommunerna ger kvinnojourerna ekonomiskt stöd så att de kan driva en kontinuerlig verksamhet. Det är enligt utskottet också angeläget att kommunerna respekterar att kvinnojourernas unika verksamhet bygger på ideellt engagemang och en fristående ställning i förhållande till myndigheterna.

Kvinnjourerna har byggt upp en gedigen kunskapsbas baserad på kvinnors verklighet samt feministisk forskning om mäns sexualiserade våld. Enligt utskottet bör denna kunskap bättre tas till vara. Kvinnojourernas kunskap och kompetens bör användas vid utbildning av myndighetspersonal samt på alla andra utbildningsnivåer när det gäller jämställdhet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med bifall till motion So466 (v) yrkandena 2 och 3 samt med anledning av motion So280 (m) som sin mening ge regeringen till känna. Motion So324 (kd) bör avslås.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *kvinnojourer*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:So466 yrkandena 2 och 3, med anledning av motion 1998/99:So280 och med avslag på motion 1998/99:So324 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Vårdgaranti m.m. för misshandlade och våldtagna kvinnor (mom. 19)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 33 börjar med "När det gäller" och slutar med "(v) yrkande 5" bort ha följande lydelse:

En kvinna som utsatts för misshandel eller våldtäkt behöver ofta omfattande vårdinsatser och långvarig terapi för att kunna komma tillbaka som människa. Kostnaderna härför kan bli omfattande redan innan ett eventuellt beslut om skadestånd meddelas. Utskottet delar uppfattningen i motion So466 (v) yrkande 5 om att vård och terapi till misshandlade och våldtagna kvinnor bör vara gratis. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

När det gäller vårdgarantin anser utskottet att resultatet av det pågående utredningsarbetet kring en behandlingsgaranti inom Socialstyrelsen bör avvaktas. Motion So462 (fp) yrkande 7 avstyrks därför.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *vårdgaranti m.m. för misshandlade och våldtagna kvinnor*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So466 yrkande 5 och med avslag på motion 1998/99:So462 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

22. Vårdgaranti m.m. för misshandlade och våldtagna kvinnor (mom. 19)

Kerstin Heinemann (fp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 33 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”(v) yrkande 5” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är de växande vårdköerna ett samhällsproblem som fordrar en snabb lösning. Förhandlingar om en ny och vidareutvecklad vårdgaranti bör därför omedelbart inledas mellan staten och Landstingsförbundet. Utskottet anser att rätten till psykoterapi för kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp eller misshandel skall ingå i vårdgarantin.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So462 (fp) yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna. Motion So466 (v) yrkande 5 bör avslås.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *vårdgaranti m.m. för misshandlade och våldtagna kvinnor*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So462 yrkande 7 och med avslag på motion 1998/99:So466 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

23. Legitimation för socionomer (mom. 20)

Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 35 börjar med ”Utskottet vill understryka” och slutar med ”Motionerna avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inställningen i motionerna So308 (mp) yrkande 6 och So337 (s) om att ett legitimationsförfarande bör införas för socionomer. Genom ett krav på legitimation för socionomer säkerställs att den som arbetar med mycket svåra ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet av socialt arbete. Detta är enligt utskottet av yttersta vikt både för den enskildes tillit till socialtjänsten och för rättssäkerheten. Det gagnar även handläggaren att uppleva säkerhet i sin yrkesutövning. I kraven för legitimat-

ion bör enligt utskottet ingå en längre tids arbete under handledning. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *legitimation för socionomer*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So308 yrkande 6 och 1998/99:So337 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilt yttrande

Vårdgaranti

Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m), Lars Gustafsson (kd), Kenneth Johansson (c), Lars Elinderson (m) och Maj-Britt Wallhorn (kd) anför:

Vi anser att en ny vårdgaranti bör införas som klart och tydligt slår fast vad patienterna har rätt att förvänta sig av hälso- och sjukvården. Syftet med en sådan garanti är dels att ställa patienterna i centrum, dels att framtvinga organisatoriska och andra förändringar som krävs för att människor skall kunna få vård i tid. Det handlar inte bara om att avveckla köerna utan också om att säkra en sjukvård som respekterar såväl patientens behov och önskemål som sjukvårdspersonalens kompetens och engagemang. En vårdgaranti skulle naturligtvis också omfatta åtgärder för kvinnor som utsatts för misshandel eller våldtäkt.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	5
Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten, m.m.	5
Utskottets bedömning.....	10
Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen	11
Utskottets bedömning.....	19
Annat bistånd, m.m.	21
Utskottets bedömning.....	24
Vård av missbrukare, m.m.	25
Utskottets bedömning.....	29
Våld mot kvinnor	30
Utskottets bedömning.....	33
Kompetens och kvalitet.....	33
Utskottets bedömning.....	35
Hemställen	36
Reservationer.....	38
Särskilt yttrande.....	52